

UNIVERSITAS CAROLINA

VOL. 2. 1956 - (XIII.) JURIDICA - No. 2.

SUMPTIBUS UNIVERSITATIS CAROLINAE

TYPIS „PRÁCE“ PRAGAE

UNIVERSITAS CAROLINA

Editor: prof. Dr R. Foustka

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE vydává

časopis: Universitas Carolina

sborník: Acta Universitatis Carolinae

Obě publikace mají tři sekce:

- a) duchovědnou, obsahující tři serie: Iuridica, Philologica, Philosophica et Historica
- b) lékařskou (Medica)
- c) přírodovědnou (Biologica, Geologica)

a uveřejňují originální práce členů Karlovy university v Praze.

КАРЛОВ УНИВЕРСИТЕТ В ПРАГЕ издает

журнал: Universitas Carolina

сборник: Acta Universitatis Carolinae

Эти издания имеют три отделения:

- a) общественных наук (которое содержит три серии: Iuridica, Philologica, Philosophica et Historica)
- b) медицины (Medica)
- в) естественных наук (Biologica, Geologica)

В них печатаются труды научных работников Карлова университета в Праге.

THE CAROLINE UNIVERSITY OF PRAGUE, CZECHOSLOVAKIA
announces the publication of

1. Universitas Carolina
2. Acta Universitatis Carolinae

Each of the periodical issues consists of three sections:

- a) Philosophy and Social Sciences, three series:
 1. Juridica
 2. Philologica
 3. Philosophica et Historica
- b) Medicine, one series:
 4. Medica
- c) Natural sciences, two series:
 5. Biologica
 6. Geologica

Both issues comprise scientific contributions and reviews by the members of Caroline University.

ADMINISTRATIVNĚ PRÁVNÍ POSTAVENÍ SPRÁVY
NÁRODNÍHO PODNIKU PRŮMYSLOVÉHO

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРО-
МЫШЛЕННОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

DIE ADMINISTRATIVRECHTLICHE STELLUNG DER VERWALTUNG
DES VOLKSEIGENEN INDUSTRIEBETRIEBES

PAVEL LEVIT

I.

Správou národního podniku, jejíž administrativně právní postavení je předmětem tohoto zkoumání, rozumím soubor osob v čele s ředitelem podniku, soubor, který autoritativně přímo řídí a organizuje činnost podniku. Theorie a legislativa používá tu někdy označení vedení podniku.¹⁾ V sovětské theorii se mluví o administrativě (administracija) podniku.²⁾

Zvláštnosti právní situace správy socialistických podniků se projevují nejvýrazněji právě u národních podniků průmyslových. Prvořadý ekonomický a společenský význam průmyslu ve společnosti, která buduje socialismus, spolu se specifickými naléhavými potřebami výroby a se složitými novými vztahy, vznikajícími při rozšířené socialistické reprodukci, vyhrocují ostře také právní problematiku státní správy průmyslové výroby. Způsobily, že právní uspořádání průmyslové správy je i v československém právu relativně nejvíce propracováno. Základní zásady a formy právního uspořádání národních průmyslových podniků platí z valné části i pro správu jiných národních podniků, výrobních i nevýrobních. Konkretní aplikace těchto zásad a forem je však u ostatních národních podniků přizpůsobena úkolům, zvláštním potřebám a specifické povaze činnosti těchto podniků.

¹⁾ § 14 odst. 2 zákona č. 103/1955 Sb. o národních podnicích a některých jiných hospodářských organizacích.

²⁾ S. S. Studěnikin, V. A. Vlasov, I. I. Jevtichijev: *Sovětskoje administrativnoje pravo*, 1950, str. 103; N. G. Alexandrov: *Sovětskoje trudovoje pravo*, 1950, str. 103 a násl.; C. A. Jampolskaja: *Orgány sovětského gosudarstvennogo upravljenja v sovremennyj period*, 1954, str. 39.

Organisaci řízení socialistického průmyslového podniku zkoumá ekonomika průmyslu jako součást procesu rozšířené reprodukce. Zkoumá ji — na této ekonomice spočívající — nauka o organisaci a plánování socialistického průmyslu. Úkoly správy podniků jsou však uskutečňovány také pomocí právních vztahů, to je oprávnění a povinností zúčastněných subjektů. Tato oprávnění a povinnosti jsou zakotveny v právních normách, jejichž dodržování chrání a zajišťuje stát. Potud musí správu podniku zkoumat i právní věda.

Právní vztahy, do nichž vstupuje správa podniku při své činnosti, jsou vztahy upravované normami, které patří do různých odvětví socialistického práva. To však nic nemění na jednotnosti právního režimu správy podniku. Jednota zásad a základních institutů socialistického práva (jako je státní plánování rozvoje národního hospodářství, státní socialistické vlastnictví), které jsou společné různým odvětvím práva nedopouští, aby byla porušena jednota právního režimu podniku a jeho správy. Různé prvky tohoto režimu tvoří pospolu souladný organický celek, v němž se harmonicky doplňují, na sebe navazují a navzájem se podmiňují vztahy administrativně právní, občanskoprávní, pracovně právní a finančně právní. Věda o právu musí studovat veškeré právní vztahy podniku a jeho správy v jejich souvislosti a spojitosti, mají-li být vystiženy všechny prvky a stránky právního režimu podniku a jeho správy. Právní vztahy podniku a jeho správy jsou však obvykle zkoumány převážně nebo výlučně po stránce občanskoprávní, zvláště se zřetelem k majetkoprávním vztahům a ke vztahům podniku jako právnické osoby. Kromě toho bývají vztahy mezi správou podniku a jeho pracovníky studovány ještě jako vztahy založené na zaměstnaneckém poměru pracovním.

Existence administrativně právních vztahů v činnosti správy podniku je sice uznávána, tyto vztahy nejsou však zkoumány ve své specifčnosti a namnoze jsou chápány jen jako pouhý doplněk vztahů občanskoprávních. Právě v administrativně právních vztazích správy socialistického průmyslového podniku docházejí výrazu některé zvláštní rysy této správy a projevuje se v nich specifická právní problematika, vlastní socialistickému právu.

Zkoumat administrativně právní postavení správy národního podniku průmyslového znamená zkoumat i v oblasti organisace a řízení průmyslu typické právní vztahy, které se tvoří při oné činnosti státních orgánů, jež je souhrnně označována jako státní správa. Socialistická administra-

tivně právní teorie vyrozumívá pod pojmem státní správy organisující výkonnou a nařizovací činnost, kterou vyvíjejí orgány státu k tomu určené na základě zákonů a k jejich uskutečnění, aby plnily v praxi funkce státu. Státní správa je jednou z forem výkonu státní moci. Pro tuto činnost je příznačné, že orgány a osoby, které jsou jí pověřeny a které se na ni vzhledem k dělbě práce ve státním aparátu specialisují, jsou pro tuto činnost vybaveny autoritativním postavením. Mají právo vydávat jménem státu v mezích své kompetence příkazy, které zavazují občany. Mohou k ochraně těchto příkazů proti porušování používat, je-li třeba, i donucovacích opatření vyhrazených státním orgánům. Mohou zpravidla zajišťovat plnění svých příkazů také hmotně tím, že k tomu účelu disponují částmi státního socialistického vlastnictví. Státní orgány a jejich úřední osoby jako subjekty výkonné a nařizovací činnosti používají těchto oprávnění autoritativní povahy, jimiž je vybavil stát, když plánují, prakticky organisují a přímo řídí realizaci zákonů, když kontrolují tuto realizaci a samy svou činností přímo uskutečňují zákony a akty vydané k jejich provedení. V tomto směru je nutné zkoumat i činnost správy národního podniku průmyslového a vztahy vznikající z této činnosti. Je ovšem třeba mít na paměti, že s výkonnou a nařizovací činností státních orgánů a jejich úředních osob je spjata také rozsáhlá a všestranná činnost, při které tyto orgány nepoužívají — vůbec nebo přímo — svých mocenských oprávnění; patří k ní různé formy činnosti mobilisující a výchovné nebo činnosti pomocné, záležející v materiálně technických úkonech různé povahy (na příklad v úkonech evidenčních, v přípravě materiálů, ve vyhotovování písemností, v manipulaci s nimi a pod.).

Administrativně právním postavením správy podniku rozumím souhrn jejích administrativně právních vztahů, to jest oprávnění a povinností, vznikajících při výkonné a nařizovací činnosti, spjaté s organisací a přímým řízením činnosti podniku, zejména i výroby v podniku.

Z charakteru výkonné a nařizovací činnosti státních orgánů vyplývají určité příznačné rysy administrativně právních vztahů. Jednou ze stran administrativně právního vztahu je vždy státní orgán, resp. jeho úřední osoba. Ku vzniku administrativně právního vztahu nebývá vždy zapotřebí souhlasu obou stran vztahu. Vydání právního aktu, který upravuje určitý vztah, není dáno do vůle státního orgánu (úřední osoby), ale je jeho povinností. Spory v administrativně právních vztazích se řeší zpravidla administrativně a rovněž donucovací opatření jsou z valné

části ukládána administrativně (nikoliv v řízení soudním). Za porušení administrativně právní normy odpovídá její porušovatel státu, který je v administrativně právním vztahu reprezentován příslušným svým orgánem, obvykle orgánem státní správy. Tyto charakteristické rysy mají také administrativně právní vztahy, tvořící se při správní činnosti správy průmyslového podniku.

II.

KAREL MARX v *Kapitále* přesvědčivě dovodil, že každá bezprostřední společenská práce, je-li konána v poměrně velkém měřítku, stává se prací kooperativní a vyžaduje ve větší nebo menší míře řízení. Toto řízení uvádí v soulad individuální práce a plní všeobecné funkce vedení, dozoru, kontroly a koordinace, vznikající ze samé povahy společenského pracovního procesu.³⁾

BEDŘICH ENGELS ukázal pak,⁴⁾ jak každá kombinovaná činnost lidí znamená organizaci, která není možná bez autority. Právě v průmyslu se musí otázky řízení rozhodovat autoritativně. „Žádat odstranění autority ve velkopřůmyslu znamená žádat odstranění průmyslu samého,“ praví Engels. Řídící vůle, která rozhoduje každou otázku, patří k prvním podmínkám provozu podniku. Materiální podmínky výroby a oběhu stávají se s vývojem velkopřůmyslu a velkozemědělství nutně složitějšími a mají tendenci neustále rozšiřovat sféru řídící autority. MARX vysvětlil, jak za kapitalistického vlastnictví výrobních prostředků leží vzájemná souvislost funkcí jednotlivých námezdních pracovníků mimo ně, v kapitálu, který je spojuje a udržuje pohromadě. Ukázal, jak souvislost jejich prací vystupuje proti nim v ideové představě jako plán, prakticky jako autorita kapitalisty, jako moc cizí vůle, která podrobuje jejich činnost svému účelu.⁵⁾

Vznik a existence státní moci pracující většiny společnosti vedené dělnickou třídou a státní socialistické vlastnictví výrobních prostředků mění samu podstatu autority, která řídí a organisuje průmyslovou výrobu. Nositelem této autority se stává socialistický stát jako representant celé společnosti, který tuto autoritu uplatňuje svými orgány i ve výrobě.

³⁾ Karel Marx: *Kapitál* I, 1953 (čes.) str. 356 a násl.

⁴⁾ Marx-Engels: *Vybrané spisy* I (čes.), 1950, str. 660 a násl.

⁵⁾ *Kapitál* I, str. 357.

Socialistická státní moc prostřednictvím státních orgánů a organizací autoritativně organisuje a řídí průmyslovou výrobu a zajišťuje všestranně její podmínky.

Vznik státního socialistického vlastnictví výrobních prostředků mění tím i podstatu státní správy, která je formou praktického výkonu státní moci. Dochází ke sjednocení, ke spojení státní moci a vlastnictví rozhodující části výrobních prostředků průmyslových.⁶⁾ Socialistický stát je nejen svrchovaným nositelem státní moci (jež se projevuje formou státní správy), ale zároveň i jediným universálním subjektem jednotného fondu státního socialistického vlastnictví. Na stát přešla rozhodující oprávnění vlastníka a stát plánovitě organisuje a řídí správu i využívání výrobních prostředků, které mu náleží. Jednotlivé části státního socialistického vlastnictví spravují jménem státu buď orgány státní správy, nebo orgány státní správy svěřují jejich správu a užívání organisacím (podnikům), které vytvářejí.

Jednotlivá oprávnění státu jako vlastníka stala se u orgánů státní správy (na příklad ministerstev) součástí jejich správní kompetence. Uplatňují je v rámci celé své výkonné a nařizovací činnosti spolu s uplatňováním ostatních svých mocenských oprávnění. V působnosti orgánů státní správy netvoří výkon vlastnických oprávnění státu zvláštní oddělený komplex. Organisování správy státního socialistického vlastnictví, plánování a řízení jeho využití ve výrobě nelze odloučit od ostatní organisátorské, řídicí a operativní činnosti orgánu státní správy. Dispozice částmi státního socialistického vlastnictví a jejich užívání slouží plnění úkolů, jimiž je orgán státní správy pověřen (na příklad úkolům řízení a zajišťování průmyslové výroby, obrany země, výchovy kádrů a pod.). Proto zásadně spravuje určitý národní majetek ten orgán státní správy, který je pověřen úkoly, jejichž plnění majetek zcela nebo převážně slouží.⁷⁾

Spojení státní moci a vlastnictví vede také k tomu, že i právní forma, které používají orgány státní správy při uskutečňování oprávnění státu-vlastníka, je z velké části stejná jako právní forma, kterou uplatňují jiná svá mocenská oprávnění. Je to forma správního aktu, která je charakteristickou právní formou výkonné a nařizovací činnosti státních orgánů.

⁶⁾ A. V. Venědiktov: *Státní socialistické vlastnictví I*, 1950 (čes.), str. 329 a násl.

⁷⁾ Vládní nařízení č. 110/1953 Sb. o správě národního majetku rozpočtovými organizacemi, § 4.

V důsledku existence státního socialistického vlastnictví k rozhodující části výrobních prostředků proniká výkonná a nařizovací činnost státních orgánů až do samé průmyslové výroby, jejíž plánování, organisování a řízení se stává její součástí. Ze socialistické státní správy stává se tak — podle Leninovy charakteristiky — kladné, tvůrčí dílo, jež záleží v tom, že se uvede do chodu (a ovšem také udržuje v chodu) neobyčejně složitá a jemná síť nových organizačních vztahů, které zahrnují plánovitou výrobu a rozdělování výrobků, jež jsou nezbytné pro existenci desítek milionů lidí.⁸⁾

III.

Stát vytváří akty svých orgánů hospodářské organisace (podniky), jejichž správa vykonává některá oprávnění státu — vlastníka vůči částem státního socialistického vlastnictví a je zároveň v rámci podniku a v mezích stanovené kompetence oprávněna dávat organizačním útvarům podniku i jeho jednotlivým pracovníkům závazné příkazy.

Národní podnik průmyslový vzniká na základě souboru organizačních aktů státní správy. Orgán státní správy vydává především zřizovací listinu, v níž závazně stanoví některé základní prvky existence podniku (název, základní výrobní program a pod.) a určí zároveň některé základní administrativně právní vztahy podniku a jeho správy (jejich administrativní podřízenost určitému orgánu státní správy). Aktem státní správy vydělí dále příslušný orgán státní správy část státního socialistického vlastnictví, která je svěřována národnímu podniku do správy, a vytvoří tím základní hmotný substrát podniku. Dalším aktem jmenuje příslušný orgán státní správy ředitele podniku a vytvoří tím osobní základ jeho vedení (správy).⁹⁾

Národní podnik průmyslový je hospodářsky, organizačně a právně samostatnou jednotkou (organisací) v celkové soustavě státních organisací, s nimiž je prostřednictvím své správy spjat různými právními vztahy.

Národní podnik průmyslový má tři základní od sebe neoddělitelné, spolu v jednotu spjaté složky:

Především je to kolektiv pracujících (zejména dělníků a techniků), který vyvíjí přímou výrobní činnost. Tato hospodářská výrobní činnost

⁸⁾ V. I. Lenin: *Nejbližší úkoly sovětské moci; Vybrané spisy II*, 1950 (čes.), str. 297.

⁹⁾ §§ 2—4 zákona č. 51/1950 Sb. o národních podnicích a některých jiných hospodářských organisacích.

záleží v přímém plnění výrobních úkolů. Pracující vynakládají při ní pracovní sílu a používají výrobních prostředků (zejména strojů), vyrábějí a dopravují materiální hodnoty, vypracovávají technologické projekty a pod.

Činnost kolektivu pracujících sjednocuje správa (vedení) podniku v čele s ředitelem podniku, která vyvíjí v podniku hospodářsko-organisátorskou činnost. Správa podniku plánuje, organizuje, řídí a kontroluje činnost podniku, zejména výrobní proces, při němž jsou využívány části státního socialistického vlastnictví, svěřené podniku do správy.

Je to konečně hmotná základna podniku, jeho základní a oběžné prostředky. Vlastníkem tohoto majetku je stát. Podniku je svěřen do správy. Vedení podniku v rámci své správní činnosti organizuje a řídí používání národního majetku kolektivem pracujících a vykonává některá vlastnická oprávnění k tomuto majetku.

S hlediska výkonné a nařizovací kompetence nutno tedy rozlišovat mezi osobami, které jsou vybaveny oprávněními autoritativní povahy (zvláště oprávněními závazně přikazovat), a mezi kolektivem pracujících, jejichž činnost vedení podniku svými příkazy řídí a koordinuje. Je třeba rozlišovat rovněž mezi hospodářskou operativní činností, při které se výrobní úkoly přímo realizují, a mezi organisátorskou výkonnou a nařizovací činností, která záleží v řízení procesu rozšířené socialistické reprodukce v rámci podniku, i když jsou obojí činnosti spolu nerozlučně spjaté.

Správa (vedení) podniku opírá se o stálou a širokou účast pracujících i jejich organizací (politických, odborových, mládežnických) na provádění úkolů i na kontrole jejich plnění.¹⁰⁾ Spolupracuje s orgány masových organizací při přípravě svých opatření i při organizaci jejich provádění. Vedení podniku má povinnost přibírat pracující k účasti na plnění úkolů a využívat jejich zkušeností a podnětů, zvláště při přípravě a sestavování technicko-průmyslového a finančního plánu podniku, při organizaci jeho provádění i při kontrole jeho plnění. Základní organizace

¹⁰⁾ § 16 zákona č. 51/1955 Sb. z. Předmětem této studie je specifické administrativně právní postavení správy národního podniku průmyslového podle současné právní úpravy československé, která spočívá v podstatě na stejných zásadách jako úprava sovětská. Není jím tedy ani výrobní aktivita kolektivu pracujících, která je hlavním činitelem výrobního procesu, ani jím nejsou formy účasti tohoto kolektivu na činnosti správy podniku.

Komunistické strany Československa v podniku má právo kontrolovat činnost správy podniku; upozorňuje zejména na nedostatky a pomáhá při jejich odstraňování.

Avšak správa podniku nemůže na kolektiv pracujících podniku nebo na některou z jejich organizací (orgánů těchto organizací) přenést svá oprávnění nebo svou povinnost rozhodovat a činit opatření na základě zákonů, plánů a aktů vydaných k jejich provedení. Nemůže na ně přenést svou odpovědnost za řízení a za výsledky činnosti podniku. Základní organizace komunistické strany v podniku nemůže při výkonu svých kontrolních oprávnění nahrazovat správu podniku.

Výkonnou a nařizovací činnost, odpovědnou plánovací, řídicí, koordináční a kontrolní činnost, spojenou s právem dávat závazné příkazy, neprovádí kolektiv pracujících, nýbrž osoby k tomu ustanovené, vybavené příslušnými oprávněními a za tuto svou činnost právně odpovědné. Tuto výkonnou a nařizovací činnost vykonávají v mezích své kompetence jménem státu. Vzhledem k tomu mají oprávnění i zasahovat autoritativně do činnosti a vztahů pracovníků podniku a jeho organizačních útvarů.

Podnik jako celek má právní formu právnické osoby, která může být subjektem administrativně právních vztahů. Je zejména subjektem povinností, které vznikají z rozpisu státního plánu. Může mít na příklad i administrativně právní odpovědnost.¹¹⁾

Subjektem státní výkonné a nařizovací činnosti je však v podniku jen správa podniku v čele s ředitelem. Vedení podniku je v administrativně právních vztazích vznikajících při této činnosti a při činnosti orgánů nadřízených správě podniku, pokud se jejich činnost týká podniku. Jsou to administrativně právní vztahy jak vůči nadřízeným i jiným orgánům státní správy, tak i vůči pracovníkům podniku a jeho organizačním útvarům. Správa podniku má zvláštní administrativně právní povinnosti, oprávnění i odpovědnost a je samostatným subjektem admini-

¹¹⁾ Podniku může být uložena pokuta za porušení předpisů na ochranu silničního provozu (§ 14 odst. 1 vl. nař. č. 54/1953 Sb. o provozu na silnicích). Za porušení povinností o hospodárném používání elektřiny může podniku uložit státní energetická inspekce pokutu (§ 4 vl. nař. č. 47/1952 Sb. o státní energetické inspekci). O podniku jako účastníku administrativně právních vztahů — vedle ředitele — mluví na př. A. V. Venědiktov ve své studii „o státních právnických osobách v SSSR“ ve Věstníku leningradské university 1955 č. 3 str. 96.

strativně právních vztahů. Subjekty některých administrativně právních vztahů mohou být i úřední osoby náležející k vedení podniku.¹²⁾

IV.

Vnější administrativně právní vztahy správy podniku vyplývají z postavení podniku v jednotné soustavě státních orgánů a organizací. Řízení každého národního podniku vyúsťuje v nejvyšším stupni do kompetence některého z ústředních orgánů státní správy, jemuž je jeho správa ve své činnosti podřízena. Každý národní podnik průmyslový patří do organizační soustavy některého ústředního orgánu státní správy.

Povaha administrativně právních vztahů správy podniku k vyšším, jemu nadřízeným orgánům státní správy, jejich vzájemná oprávnění a povinnosti jsou rozhodujícím způsobem určovány existencí státního socialistického vlastnictví. Části tohoto vlastnictví, svěřené podniku do správy, tvoří součást jednotného fondu státního socialistického vlastnictví. Oprávnění státu jako vlastníka jsou rozdělena mezi ústřední orgány státní správy a správu podniku, po případě další články správní soustavy. Ministerstvo vykonává některá z oprávnění státu — vlastníka i vůči těm částem státního socialistického vlastnictví, které jsou svěřeny do správy podniku a k nimž vykonává některá oprávnění vlastníka správa podniku.

Za soukromokapitalistického vlastnictví výrobních prostředků tvoří výrobní podnik nezávislou, právně izolovanou jednotku, jejíž správu a řízení vykonává svrchovaně soukromý vlastník výrobních prostředků. Státní správa ve vztahu ke kapitalistickému průmyslovému podniku se vzhledem k soukromému vlastnictví výrobních prostředků omezuje v podstatě na formy a metody vnější regulace některých vztahů podniku. Výjimku tvoří zpravidla jen právní režim zaváděný za války nebo vyplývající vůbec z vojenských potřeb státu. V některých kapitalistických státech se sice přistoupilo k plánování výroby státními orgány, avšak za soukromého vlastnictví výrobních prostředků zůstává toto plánování nutně pouhou administrativně technickou koordinací činnosti podniků, nedo-

¹²⁾ Za řádnou činnost podniku a za splnění jeho úkolů odpovídá administrativně právně ředitel (§ 20 odst. 4 zákona č. 103/1955 Sb.). Vedení podniku odpovídá samostatně za zajišťování bezpečnosti a zdraví práce v podniku (§ 2 zák. č. 67/1951 Sb. o bezpečnosti při práci). Hlavní (vedoucí) účetní, který rovněž patří ke správě podniku, je na příklad v administrativně právních vztazích k ministerstvu státní kontroly (§ 8 zák. č. 54/1952 Sb. o hlavních [vedoucích] účetních a organizaci účetní služby).

týká se však — až na určitá omezení a dílčí zásahy — řízení vlastní výrobní činnosti, které zásadně zůstává věcí soukromého vlastníka výrobních prostředků.

Státní socialistické vlastnictví mění od základu náplň, formy i metody státní správy ve vztahu k průmyslovým podnikům, jejichž výrobní prostředky jsou majetkem státu. Toto vlastnictví umožňuje orgánům státní správy, včetně orgánů ústředních, účinně plánovat činnost průmyslových podniků, organisovat ji, řídit, koordinovat a kontrolovat ji.

Ústředním orgánům státní správy zůstávají i v průběhu činnosti národného podniku průmyslového vyhrazeny určité vlastnické dispoice, pokud jde o části státního socialistického vlastnictví, svěřené podniku do správy. Mohou na příklad převádět takové části na jiné právnické osoby.

Ministerstvo vykonává v mezích své kompetence oprávnění státu jako vlastníka vůči předmětům státního socialistického vlastnictví, které slouží, zcela nebo převážně, plnění úkolů, jimiž je ministerstvo vzhledem ke své kompetenci pověřeno. Průmyslové ministerstvo, spravujíc ústředně výrobní prostředky svého resortu a zajišťujíc jejich využití, odpovídá i za zásobování podniků, které řídí, materiálem a surovinami i za odbyt jejich výrobků, za projektování a investiční výstavbu, za jejich technické vybavení strojovým zařízením, za jejich financování i za výběr jejich kádrů. Výrobní ministerstvo uskutečňuje ve své činnosti na svém úseku v ústředním měřítku jednotu státní moci a vlastnictví a o ni se opírající praktickou jednotu politického a hospodářského vedení.

Ministerstvo v čele s ministrem zajišťuje — převážně svými hlavními správami — komplexně, to je po všech stránkách, plánovitý rozvoj průmyslového odvětví svěřeného jeho řízení. Sestavuje výhledové a roční plány svého odvětví a rozepisuje je na podniky jím řízené, řídí, sjednocuje a kontroluje plnění těchto plánů v podnicích. Ministerstvo řídí ústředně podřízené podniky i po stránce výrobně technické. Řídí technický rozvoj, mechanisaci a automatisaci výrobních procesů, zavádění a využívání vynálezů a zlepšovacích námětů a pod. Zabezpečuje v činnosti podniků režim hospodárnosti a plné, racionální využití výrobních zařízení. Řídí v nich ústředně investiční výstavbu a projekční činnost, činnost vědecko-výzkumnou, mzdovou politiku, materiálně technické zásobování i odbyt výrobků, financování, výběr, doplňování, výchovu, odborné školení a rozmísťování kádrů, organizaci bezpečnosti práce, národohospodářskou evidenci. Zajišťuje ústředně v podnicích, podléhajících

jeho řízení, státní, plánovací, mzdovou a technologickou disciplinu. Provádí a řídí v podřízených podnicích opatření k ochraně státního socialistického vlastnictví. Ministerstvo má vliv na změny a přesuny výrobních programů a plánovaných úkolů národních podniků průmyslových.

Do kompetence ministerstva náleží také pravomoc slučovat národní podniky s jinými národními podniky, provádět jejich splynutí v nový národní podnik, rozdělovat a rušit je.¹³⁾

Plánovací, normativní, organizační, řídicí a koordinační činnost ústředních orgánů státní správy určuje obsah i právní formy administrativně právních vztahů mezi těmito orgány a správou podniků. Správa podniku je povinna řídit se při řízení činnosti podniku obecně závaznými akty i konkrétními příkazy nadřízených orgánů státní správy, pokud byly vydány v mezích jejich kompetence. Účinnost ústředního řízení je podepřena a upevněna autoritou státního plánu rozvoje národního hospodářství, jemuž je činnost podniků podřízena a jehož úkoly ministerstvo (příslušná hlavní správa) závazně rozepisuje na podřízené podniky. Technicko-průmyslový a finanční plán podniku tvoří součást plánu ministerstva.

Konkrétní rozvržení povinností a oprávnění mezi vyšší orgány státní správy a správou podniku je založeno na principu demokratického centralismu, který vyžaduje maximální decentralisaci operativních funkcí a s nimi spojených oprávnění a povinností. V průběhu vývoje socialistických států se decentralisace na správy podniků rozšiřuje a prohlubuje. Ústředním orgánům státní správy zůstávají úkoly ústředního řízení, ústředního plánování a ústřední kontroly spolu s normativní činností, vztahující se na celý obor správy, a se základní organisátorskou pravomocí, při které ministerstvo stanoví zejména obecně závazné zásady organisace podniků jemu podřízených. Decentralisace se vztahuje na veškeré úseky správy a řízení, tedy i na plánování, materiálně technické zásobování, organizační pravomoc a j.

Operativní samostatnost správy podniku je podepřena zásadou chozrasčotu, podle které podnik hospodaří a která znamená po právní stránce operativní a mejetkovou samostatnost, pokud jde o svěřené prostředky, v rámci plánu a v souladu s právními předpisy. Stát, vytvářeje podnik, poskytuje mu občanskoprávní samostatnost, zejména ve věcech majetkových.

Ředitel jako hlavní činitel správy podniku má dvojí funkci, kterou

¹³⁾ § 34 a násl. zák. č. 51/1955 Sb.

ve své činnosti spojuje. Obě tyto funkce, vykonávané ředitelem, nelze po stránce právní směřovat a ztotožňovat. Je orgánem právně samostatné právnické osoby, jejímž jménem jedná, zejména ve věcech majetko-právních, vůči jiným právním subjektům v mezích samostatnosti vymezené zákony. Je však zároveň zmocněncem a zástupcem státu v podniku. Tuto svou funkci vykonává pod vedením a kontrolou vyšších orgánů státní správy. Zajišťuje v činnosti podniku plnění zákonů a úkolů v právních normách stanovených, a to nejen těch úkolů, které náležejí přímo k vlastní výrobní činnosti podniku, nýbrž i jiných úkolů stanovených právními předpisy na př. o bezpečnosti (jako předpisy o státním tajemství), o ochraně státního socialistického vlastnictví, předpisy zdravotnickými a pod. Jako osoba pověřená státem a vybavená administrativně právní kompetencí je ředitel při řízení podniku podřízen vyšším, nadřízeným státním orgánům, jejichž příkazy se při své činnosti řídí.

Správa podniku je v administrativně právních vztazích i k jiným ústředním orgánům státní správy (po případě jejich orgánům), zvláště pokud tyto orgány plní určité funkce pro všechny obory státní správy, jako ministerstvo financí, ministerstvo státní kontroly, státní úřad plánovací. Správa podniku podléhá zejména jejich kontrole.

Správní kompetence a samostatnost správy průmyslového podniku může být omezena zřízením trustu nebo kombinátu.¹⁴⁾ Trust je hospodářská organizace, sdružující několik podniků se stejným nebo příbuzným předmětem činnosti. Kombinát sdružuje podniky, jejichž činnost na sebe navazuje nebo se doplňuje a jejichž sdružením lze vytvořit souvislý provoz. Trust a kombinát vyvíjejí hospodářsko-operativní činnost, prováděnou pro sdružené podniky; jejich správy mají však také určité funkce výkonné a nařizovací. Řídí, sjednocují a kontrolují činnost sdružených podniků, zabezpečují v nich plnění plánu, technický rozvoj, rozmísťování kádrů a pod. Správu trustu nebo kombinátu může příslušný ministr za souhlasu vlády přímo pověřit, aby vykonávala ve stanoveném rozsahu vůči sdruženým podnikům řídicí činnost, příslušející ministrovi nebo hlavní správě ministerstva. Právní vztahy, vznikající z řídicí, kontrolní a plánovací činnosti trustů a kombinátů v poměru ke správám podniku, jsou vztahy administrativně právní. Funkce výkonné a nařizovací vykonává v trustu (kombinátu) — obdobně jako v podniku — správa trustu (kombinátu).

¹⁴⁾ § 47 a násl. zák. č. 51/1955 Sb. z.

Konkretní obsah výkonné a nařizovací činnosti správy podniku a rozsah jejich administrativně právních povinností a oprávnění jsou stanoveny v zákonech a správních aktech, vydaných na základě zákonů a k jejich provedení. Vzhledem k decentralisaci výkonné a nařizovací kompetence s vyšších orgánů státní správy na správu podniků vzrůstá v průběhu vývoje socialistických států rozsah administrativních oprávnění správy podniku.

Správa podniku přímo plánuje, bezprostředně organisuje, konkrétně řídí, operativně kontroluje a vůbec přímo zajišťuje v podniku provádění právních norem a správních aktů vyšších orgánů, zvláště státního plánu rozvoje národního hospodářství. Stanoví zejména technickoprůmyslový a finanční plán podniku i jeho změny na základě ukazatelů, stanovených rozpisem plánu. Zabezpečuje v činnosti podniku splnění plánu ve všech jeho ukazatelích a odpovídá za jejich včasné a řádné splnění. K tomu účelu používá svých nařizovacích a kontrolních oprávnění i donucovacích prostředků (na příklad disciplinárních). Zabezpečuje v podniku v mezích své kompetence provádění některých právních předpisů z nejrůznějších oborů státní správy.

Správa podniku vykonává jménem státu jeho oprávnění jako vlastníka předmětů státního socialistického vlastnictví svěřených podniku. Odpovídá za jejich evidenci, účelné využití i ochranu.

Správa podniku stanoví všem členům pracovního kolektivu podniku, zejména všem účastníkům výrobního procesu a vedoucím organizačních útvarů podniku jejich úkoly. Její příkazy, ať jsou obecné (na př. organizační) nebo individuální, jsou pro pracovníky podniku závazné. Nejsou-li plněny, může správa podniku uplatňovat v mezích své kompetence příslušné sankce.

Správa podniku v čele s ředitelem organisuje, řídí a koordinuje výrobní proces v podniku jako celek. Zabezpečuje v podniku neustálý růst produktivity práce a hospodárnost. Jejím úkolem je zavádět novou techniku a pokrokovou technologii, zlepšovat organizaci práce, zajišťovat využívání vynálezů a zlepšovacích námětů.

Správa podniku stanoví vnitřní organizaci podniku, řídí se přitom statutem, který vydal příslušný resortní ministr pro odvětví průmyslu, k němuž náleží podnik. Správa podniku organisuje administrativní

aparát podniku. Řídí v podniku výběr, rozmisťování a výchovu kádrů. Ředitel podniku jmenuje a odvolává zpravidla vedoucí organizačních útvarů podniku.

Správa podniku zabezpečuje v podniku zachovávání státní discipliny, zvláště discipliny plánovací, pracovní, finanční a technologické, i zachovávání státního, hospodářského a služebního tajemství.

Príznačným rysem organisující výkonné a nařizovací činnosti správy podniku je, že je zaměřena zásadně jen dovnitř podniku, vůči pracovníkům podniku.¹⁵⁾ Směrnice a příkazy správy podniku zavazují jen pracovníky podniku. Jen v případech, kdy se na plnění některého významného úkolu podílí několik podniků a kdy ministr nebo zúčastnění ministři pověří ředitele jednoho ze zúčastněných podniků činit opatření, jichž musí dbát všechny zúčastněné podniky, vztahuje se pravomoc ředitele i na tyto jiné podniky.¹⁶⁾

Výkonná a nařizovací činnost správy podniku podléhá nejen kontrole prováděné orgány ministerstva státní kontroly, nýbrž i všeobecnému doзору prokuratury.

Těsná spojitost správní činnosti, kterou vyvíjí správa podniku a její úřední osoby, s přímým organisováním výrobního procesu a s průběhem výrobního procesu, způsobuje, že někdy nejsou uznávány právní prvky vztahů uvnitř podniku. Tyto vztahy se mnohdy pokládají za vztahy ryze organizačně technické, tvořící součást výrobního procesu a jeho řízení. Správa podniku, která uskutečňuje přímé řízení výroby v podniku, je však prováděna na základě zákonů a právních aktů, vydávaných k jejich provedení, a směřuje k uskutečnění úkolů, povinností a oprávnění, které jsou stanoveny v těchto právních aktech. Provádění úkolů patřících k organisátorské řídicí činnosti podnikové správy je plněním právních povinností. Právními akty je vymezena kompetence řídicích orgánů i nositelů jednotlivých funkcí (na příklad hlavního nebo vedoucího účetního, hlavního energetika j.) i vnitřní organizační struktura podniku. Právní normy utvrzují zvláště organizační vztahy uvnitř podniku soustavou administrativně právních oprávnění a povinností i sankcemi, které stanoví na porušení povinností. Socialistický stát

¹⁵⁾ I. N. Ananov: *Výkonná a nařizovací činnost orgánů sovětské státní správy*; ve sborníku *Voprosy sovětského administrativního a financového práva*, 1952, str. 49 a násl.

¹⁶⁾ § 46 zák. č. 51/1955 Sb. z.

používá právních vztahů k upevnění organizačních vztahů v podniku, zejména vztahů podřízenosti a nadřízenosti, ke zpřesnění dělby práce a koordinace, k utužení disciplíny.

VI.

Organizační struktura správy podniku a tím i vnitřní administrativně právní vztahy v podniku jsou dány specifickými úkoly podnikové správy, spojenými s přímým řízením výroby. Uspořádání správy a řízení se těsně přimyká k výrobnímu procesu a přizpůsobuje se jeho členění. Výrobní proces určuje složení správy, zvláště počet, povahu a úkoly vedoucích funkcí, počet, náplň a organizační řízení útvarů, na něž se podnik člení, a tím i počet organizačních stupňů správy podniku. Organizace správy podniku je tedy vzhledem k rozdílu v povaze výrobní činnosti diferencovaná.

Základní princip, který určuje rozsah oprávnění a obsah administrativně právních vztahů uvnitř podniku, je princip jediného odpovědného vedoucího, na němž je vybudována organizace správy podniku. V mezích své pravomoci rozhoduje každý vedoucí samostatně. Dává závazné příkazy pracovníkům, kteří jsou mu podřízeni, a jejich adresáti mu odpovídají za splnění těchto příkazů. Každý vedoucí (ředitel nebo nižší vedoucí) odpovídá za činnost organizace (organizačního útvaru) jemu podřízené a za splnění jejích úkolů. Každý pracovník podniku je přímo podřízen jen jedinému vedoucímu. Vyšší orgány dávají zásadně příkazy tomuto vedoucímu a jeho prostřednictvím pracovníkům, kteří jsou mu podřízeni, nikoli tedy přímo. Každý vedoucí má právo i povinnost kontrolovat, jak organizační útvar nebo pracovníci jemu podřízeni plní stanovené úkoly.

Na principu jediného odpovědného vedoucího spočívá především právní postavení ředitele podniku, který má oprávnění a povinnosti spojené s komplexním řízením veškeré činnosti podniku.¹⁷⁾ Ředitel je představitelem správy podniku vůči pracovníkům podniku i vůči nadřízeným orgánům. (Jak již uvedeno, nelze jeho administrativně právní postavení ztotožňovat nebo zaměňovat za jeho funkci zástupce podniku jako právnické osoby.) Ředitel rozhoduje ve všech věcech podniku samostatně, pokud rozhodnutí v některé věci není vyhrazeno vyššímu

¹⁷⁾ § 20 zák. č. 51/1955 Sb. z.

nadřízenému orgánu nebo nepodléhá jeho schválení. V mezích své pravomoci vydává ředitel závazné příkazy obecné povahy, na příklad akty, jimiž upravuje organizační vztahy uvnitř podniku, i individuální příkazy, adresované některému organizačnímu útvaru, určitému pracovníku, nebo skupině pracovníků individuálně určených.

Ředitel sjednocuje činnost všech vedoucích úředních osob, které patří ke správě podniku (na příklad hlavního inženýra, hlavního energetika, vedoucího účetního), a řídí ji svými příkazy.

Řediteli jsou podřízeny veškeré organizační útvary podniku, na které se podnik člení (závody, provozy, cechy a pod.). Jsou mu podřízeni jejich vedoucí, jejichž prostřednictvím ředitel řídí činnost těchto útvarů a sjednocuje ji s činností ostatních organizačních útvarů podniku.

Všichni pracovníci podniku jsou povinni dbát příkazů ředitele.

Ředitel odpovídá administrativně právně za řádný chod celého podniku a za splnění všech stanovených úkolů, zvláště za splnění plánu, ale vůbec i za provádění a dodržení jiných právních předpisů v podniku.

Správa podniku se skládá z osob, které se pod vedením ředitele podniku a podle jeho příkazů jako jediného odpovědného vedoucího podílejí v mezích svých oprávnění na řízení činnosti podniku a provádějí úkony náležející k výkonné a nařizovací činnosti, jež se vztahuje na činnost podniku.

Oprávnění, povinnosti a odpovědnost nositelů jednotlivých správních funkcí jsou zpravidla stanoveny a přesně konkretisovány v organizačním řádu podniku, u některých funkcí jsou kromě toho určeny i přímo speciálními administrativně právními normami. Tak je tomu nejen u ředitele, nýbrž i na příklad u hlavního energetika¹⁸⁾ a u hlavního (vedoucího) účetního.

Vedle ředitele patří ke správě podniku hlavní inženýr, který je zástupcem ředitele. Je výrobně technickým vedoucím podniku. Organizuje, řídí a koordinuje technickou přípravu a zajišťování výroby v podniku, určuje v souladu s plánem směr technického rozvoje podniku a odpovídá za splnění úkolů, spojených s touto funkcí. Řídí na příklad rozvoj typisace, normalisace, standardisace a provádění technickoorganizačních opatření.

Hlavní energetik plánuje, organizuje, řídí a kontroluje opatřování

¹⁸⁾ Vládní nařízení č. 9/1953 Sb. o hlavních energetících.

a vlastní výrobu energií pro potřebu podniku, hospodaření s nimi i evidenci, údržbu a opravy energetických zařízení.

Podle rozsahu a povahy výrobní činnosti náležejí ke správě podniku ještě další nositelé speciálních řídicích funkcí v oboru ekonomického plánování, hospodářskofinančního vedení, technologie a j.

Administrativně právní normy a akty vydávané k jejich provedení a na jejich základě (na příklad statut vydaný ministrem pro určité průmyslové odvětví, organizační řád podniku) určují náplň jednotlivých funkcí, vztahy jejich nositelů k jiným činitelům správy podniku (na příklad vztah podřízenosti) i k organizačním útvarům podniku, rozsah oprávnění dávat závazné příkazy, vztahy k plánu podniku a úkoly při plánování, vztahy k funkčnímu aparátu.

Zvláštní organizační začlenění a právní postavení má hlavní (vedoucí) účetní podniku,¹⁹⁾ který v podniku vykonává funkci státního kontrolního orgánu ve věcech zachovávání hospodářské, finanční a rozpočtové kázně. Jeho příkazy týkající se správného vyhotovování, oběhu a včasného předkládání účetních dokladů jsou závazné pro všechny pracovníky podniku. Hlavního (vedoucího) účetního ustanovuje a odvolává vedoucí přímo nadřízené účetní jednotky po slyšení nebo se souhlasem svého účetního, nikoli tedy ředitel podniku. Hlavní (vedoucí) účetní je ve věcech účetní evidence podřízen hlavnímu účetnímu přímo nadřízené účetní jednotky, jejíž vedoucí rozhoduje neshody mezi hlavním (vedoucím) účetním a ředitelem podniku. Hlavní (vedoucí) účetní má zvláštní povinnosti, odpovědnost a přímé vztahy k ministerstvu státní kontroly. Má na příklad povinnost hlásit mu nesprávnosti, oznamovat protiprávní příkazy a pod. Právní normy stanoví přímo a podrobně povinnosti, oprávnění, odpovědnost (administrativně právní vztahy) hlavního (vedoucího) účetního.

Podnik se vnitřně člení na organizační útvary (provozy, cechy, dílny), nadané určitou organizační a administrativní samostatností v míře stanovené organizačním řádem podniku. V čele organizačních útvarů stojí vedoucí (vedoucí provozu nebo cechu, vrchní mistr nebo mistr), který řídí a organisuje činnost organizačního útvaru podle příkazů vyššího vedoucího. Je k tomu vybaven příslušnými oprávněními, má také

¹⁹⁾ Zákon č. 54/1952 Sb. o hlavních (vedoucích) účetních a o organisaci účetní služby a vládní nařízení č. 55/1952 Sb. o povinnostech, právech a odpovědnosti hlavních (vedoucích) účetních a o organisaci účetní služby.

povinnosti spjaté s řízením organizačního útvaru a odpovídá za činnost i výsledky činnosti útvaru příslušným vyšším vedoucím v pořadí stanoveném organizačním řádem podniku. Vedoucí řídí organizační útvar komplexně, to je v celém rozsahu jeho činnosti.

Ředitel podniku, právě tak jako někteří jiní vedoucí, mívají funkční aparát, který je jim podřízen. Funkční orgány (skupiny, oddělení, odbory, kanceláře a pod.) obstarávají na příklad věci plánování, práce a mezd, věci právní a pod. Jsou pomocným odborným aparátem vedoucího a nemají oprávnění samy bez vedoucího dávat podřízeným útvarům a jejich vedoucím příkazy. Administrativně právní postavení těchto orgánů a jejich pracovníků se tak podstatně liší od administrativně právního postavení nositelů vedoucích funkcí, kteří řídí autoritativně své organizační útvary a mají právo dávat závazné příkazy pracovníkům jim podřízeným.

Zvláštním organizačním útvarem správy podniku je hlavní účtárna.²⁰⁾ Právní normy o organizaci účetní služby upravují přímo povinnost zřídit účtárnu, její úkoly a činnost, způsob vedení a organizační vztahy. V čele hlavní účtárny stojí hlavní účetní.

Administrativně právní normy stanoví namnoze povinnost zřizovati i jiné organizační útvary a určují jejich úkoly i oprávnění a povinnosti jejich vedoucích. K upevnění technologické kázně, ke snížení počtu zmetků ve výrobě a ke zvýšení kvality výrobků jsou na příklad v podnicích zřízena oddělení technické kontroly, organisovaná a fungující podle vzorových statutů.²¹⁾ Statuty stanoví organizační strukturu, práva, povinnosti a odpovědnost vedoucích oddělení technické kontroly i jiných činitelů této kontroly. Vedoucí oddělení technické kontroly má rozsáhlá kontrolní práva a může na příklad za určitých podmínek zastavit i výrobu, zakázat používání nepřesných měřidel a pod.

Organizační rozdělení podniku na organizační útvary a rozčlenění správy podle tohoto členění neporušuje jednotu podniku ani jednotu jeho správy. Jednotícím činitelem správy je ředitel podniku, který sjednocuje činnost všech nositelů vedoucích funkcí, všech organizačních útvarů a všech členů kolektivu pracujících podniku. Jednotu

²⁰⁾ §§ 1—4 vládního nařízení č. 55/1952 Sb. z.

²¹⁾ Usnesení předsednictva ÚV KSČ a vlády ze dne 27. dubna 1953 o opatřeních k upevnění technologické kázně, ke snížení počtu zmetků ve výrobě a ke zvýšení kvality výrobků.

správy podniku neporušuje skutečnost, že nositelé některých vedoucích funkcí (na příklad hlavní nebo vedoucí účetní) mají zvláštní administrativně právní vztahy k různým orgánům státní správy. Navenek, zejména v poměru k vyšším orgánům státní správy, nevystupují organizační útvary podniku samostatně a správa podniku tvoří jednotný subjekt administrativně právních vztahů.

Specifické úkoly a právní postavení mají v podniku mistři. V jejich postavení a činnosti se zračí těsné sepetí administrativy podniku s výrobou. V práci a úkolech mistra dochází ke spojení výrobní činnosti s organisátorskou výkonnou a nařizovací činností. Vykonává na svém úseku řídicí a organisátorskou funkci, patří mistr touto částí svého působení ke správě podniku. Oprávnění, povinnost a odpovědnost mistra stanoví organizační řád podniku, v některých případech jsou však upraveny přímo zvláštními právními normami.²²⁾ Mistr je na pracovním úseku jemu svěřeném (obvykle v dílně) vedoucím a organisátorem výroby a odpovídá za řádné a přesné plnění úkolů plánu. Organisuje rozpis úkolů plánu a zajišťuje jejich plnění, dbá o dodržování a upevňování technologické a pracovní discipliny, zabezpečuje dodržování předpisů o bezpečnosti práce, rozmisťuje pracovníky, dává jim pracovní příkazy a provádí kontrolu jejich činnosti. Vzhledem k této své činnosti a právnímu postavení, jež je s ní spojeno, tvoří i mistr v určité míře součást správy podniku.

VII.

Pracovníci podniku, včetně ředitele a osob, které patří ke správě podniku jako nositelé vedoucích funkcí, vyvíjejí svou činnost — jak výrobní, tak výkonnou a nařizovací — v pracovním poměru zaměstnanec-
neckém. V právním postavení těch pracovníků, kteří se účastní výkonné a nařizovací činnosti správy podniku, spojují se a prostupují prvky pracovně právní a administrativně právní, které se však nekryjí a které nelze zaměňovat nebo ztotožňovat. Ředitel podniku je zaměstnancem národního podniku a jako zaměstnanec je ve vztazích pracovně právních. Jeho oprávnění, povinnosti a odpovědnost ve funkci ředitele podniku náleží však ke vztahům administrativně právním. Ustanovení do funkce ředitele a odvolání z této funkce nespadá v jedno se vznikem nebo zánikem

²²⁾ Usnesení vlády o zvýšení úlohy mistrů v závodech některých ministerstev ze dne 5. května 1953.

kem pracovního poměru.²³⁾ Pracovní poměr osoby, která se stane ředitelem nebo nositelem jiné správní funkce, může existovat již před jmenováním do funkce i po odvolání z funkce. Oprávnění, povinnosti a odpovědnost hlavního účetního, který je rovněž v pracovním poměru, tvoří součást jeho administrativně právního postavení (na příklad jeho vztahy k hlavnímu účetnímu vyšší účetní jednotky nebo k ministerstvu státní kontroly).

Administrativně právní vztahy vznikají a vyvíjejí se vedle pracovně právních vztahů i uvnitř podniku. Administrativně právní normy stanoví oprávnění, povinnosti a odpovědnost správy podniku jednotlivých nositelů vedoucích funkcí na určitých úsecích státní správy, na příklad při rozpisu plánu, při provádění požárních a jiných bezpečnostních opatření, při zabezpečování zdravého prostředí práce podle zdravotnických předpisů, při výkonu technické kontroly, při organizaci a provádění účetní a statistické evidence, při ustanovování osob do správních funkcí, při úpravě vnitřní organizace podniku, při plnění funkce ředitele, hlavního energetika, hlavního účetního a pod. Úkoly a povinnosti plynoucí z těchto předpisů jsou zpřesňovány obecně závaznými nebo individuálními příkazy příslušných vedoucích. Jsou mnohdy zároveň povinnostmi z pracovního poměru zaměstnance národního podniku, nepozbývají však tím své administrativně právní povahy.

Řídící funkce a oprávnění i povinnosti s nimi spojené nejsou tedy co do právní povahy a obsahu totožné s oprávněními a povinnostmi z pracovního poměru. Tato oprávnění vedoucích, plynoucí z jejich funkce, zejména právo dávat závazné příkazy, nevyplývají ani ze služebního poměru vedoucích, ani z vlastnických oprávnění k výrobním prostředkům spravovaným podnikem, ale vyvěrají z administrativně právního postavení osob tvořících správu podniku. Takové osoby jsou vzhledem ke své funkci a v mezích své kompetence na svém úseku oprávněny jménem státu autoritativně zasahovat do činnosti podřízených pracovníků a organizačních útvarů i do jejich právních vztahů. Adresáti těchto příkazů jsou povinni je plnit a respektovat. Nositelé vedoucích funkcí jsou povinni uplatňovat svá oprávnění podle ustanovení příslušných právních norem a v mezích své kompetence. Odpovídají administrativně právně, to jest zejména svým nadřízeným orgánům a jejich vedoucím, ale i jiným orgánům státní správy (na příklad orgánům ministerstva státní kontroly)

²³⁾ § 21 zákona č. 51/1955 Sb. z.

za řádné plnění povinností své funkce. Z porušení těchto povinností mohou být vyvozovány právní důsledky (na příklad zbavení funkce nebo jiná disciplinární opatření).

VIII.

V sovětské právní vědě se rozvinula theoretická diskuse o právním postavení správy sovětského státního podniku. K diskusi zavdal podnět A. V. VENĚDIKTOV svou thesí, že orgánem státní správy — to je ve smyslu sovětských právních předpisů výkonným a nařizovacím orgánem státní moci — je celý podnik jakožto hospodářský orgán státu. Podle A. V. VENĚDIKTOVA je státním orgánem celý státem organisovaný kolektiv dělníků a ostatních zaměstnanců v čele s odpovědným vedoucím. Tomuto kolektivu uložil stát plnit určité státní úkoly a přidělil přiměřenou část jednotného fondu státního vlastnictví k plnění těchto úkolů.²⁴⁾

Většina sovětských administrativně právních theoretiků se postavila proti tomuto pojetí správy sovětského státního podniku (A. V. VLASOV, I. N. ANANOV, C. A. JAMPOLSKAJA).²⁵⁾

Takováto koncepce správy podniku je těžko slučitelná s pojmem státní správy jako organisující výkonné a nařizovací činnosti státních orgánů, jako formy výkonu státní moci.

Úkony náležející k výkonné a nařizovací činnosti státních orgánů ve smyslu pojetí theorie socialistického správního práva jsou úkony spojené s plánováním, řízením, organisováním a kontrolou činnosti podniku. včetně jeho výroby. I když je tato činnost nerozlučně a organicky spjata s výrobou, jíž slouží, nelze přehlížet rozdíl mezi touto organisátorskou a řídicí činností a mezi vlastní činností výrobní, jejímiž subjekty jsou pracující, zejména dělníci podniku. Politická ekonomie zkoumá řízení výroby jako součást výrobního procesu. Věda o správním právu nestuduje výrobní činnost samu, to je vlastní proces rozšířené socialistické reprodukce, ale správní (administrativní) činnost státních orgánů a jejich úředních osob, vztahující se k organisování a k řízení výrobní činnosti. Stát, jehož formou činnosti je státní správa, nelze ztotožňovat s průmyslem, i když

²⁴⁾ A. V. Venědiktov: *Státní socialistické vlastnictví* II, str. 9 a násl, 17, 21 a násl.

²⁵⁾ S. S. Studěnikin, V. A. Vlasov, I. I. Jetvichijev: *Sovětskoje administrativnoje pravo*, 1950, str. 103; C. A. Jampolskaja: *Organy sovětského gosudarstvennogo upravljenija*, 1954, str. 32 a násl.; I. N. Ananov: *K úloze orgánů socialistického státu ve správě průmyslu*, sborník *Voprosy sovětského administrativního práva*, 1949.

se správní činnost úzce přimyká k výrobě a i když přesnou hranici mezi obojí činností, výrobní a správní, lze někdy v praxi velmi těžko vyznačit (na příklad v činnosti mistrů). Do státní správy jako činnosti výkonné a nařizovací lze zahrnout jen řídicí činnost ve výrobě, nikoli vlastní činnost výrobní, prováděnou pracujícími podniku. Věda správního práva může a musí ovšem zkoumat také ty administrativně právní vztahy, které vznikají přímo v souvislosti s rozšířenou socialistickou reprodukcí. Zabývá se na příklad provedením výrobního úkolu potud, pokud je splněním povinností stanovených v administrativním aktu plánovacím, tedy jako plněním právní povinnosti.

K podstatným znakům orgánu státní správy patří jeho administrativně právní kompetence, to je přesně vymezený rozsah činnosti orgánu a s ním spojený rozsah oprávnění a povinností orgánu. Tuto kompetenci, zejména mocenská oprávnění, záležející v možnosti vydávat závazné příkazy, má orgán státní správy jako orgán státu, jako součást jednotné soustavy státních orgánů, jako vykonavatel určité právně vymezené části státní moci. Orgán státní správy, uplatňuje-li svou kompetenci, vystupuje jménem státu. Proto je vybaven mocenskými (autoritativními) oprávněními. Pokud správa podniku vystupuje autoritativně, to je jako orgán státní správy, činí tak jménem státu, a nikoli jménem kolektivu pracujících nebo jménem právnické osoby podniku (jako je tomu na příklad v občanskoprávních vztazích k jiným hospodářským organisacím).

Zvláštní administrativně právní oprávnění, povinnosti a zejména i odpovědnost vedoucích osob správy podniku nelze ztotožňovat s oprávněními, povinnostmi a odpovědností podniku jako celku nebo kolektivu pracujících. Ředitel podniku je plnoprávným činitelem, který zajišťuje v podniku uskutečnění zákonů (na příklad o plánování, účetní evidenci, o státním tajemství a j.) a odpovídá za splnění těchto povinností. Právě tak odpovídá za splnění povinností své funkce každý z ostatních nositelů administrativních funkcí (na příklad hlavní energetik, hlavní nebo vedoucí účetní), kteří své funkce vykonávají pod vedením ředitele. Administrativně právní odpovědnost, oprávnění a povinnosti osob patřících ke správě podniku nemohou se rozplynout v účasti kolektivu pracujících na správě podniku. Práva, povinnosti a odpovědnost právnické osoby a práva, povinnosti a odpovědnost správy podniku jsou rozdílné, nemohou být ztotožňovány ani zaměňovány, nemá-li být oslabována odpovědnost správy podniku vůči státu za jeho řízení nebo zužována oprávnění ve-

doucích dávat závazné příkazy spojené s plněním jejich funkcí a zajišťovat takto komplexně plnění úkolů podniku.²⁶⁾

IX.

Ze všech těchto skutečností vyplývá po mém soudu závěr, že správa podniku, to je soubor osob přímo řídících podnik a výrobu v něm pod vedením ředitele, plní podle platných československých právních předpisů funkce orgánu státní správy v rámci podniku. To znamená, že vyvíjí specifickou organisující výkonnou a nařizovací činnost jménem státu. Vzhledem k tomuto svému postavení je vybavena potřebnými oprávněními mocenské (autoritativní) povahy. Správa podniku je samostatným subjektem vnějších i vnitřních administrativně právních vztahů, vznikajících při řízení činnosti podniku. Její vztahy, včetně vztahů nositelů jednotlivých vedoucích funkcí, k vyšším nadřízeným orgánům státní správy jsou vztahy převážně administrativně právní. Také uvnitř podniku vznikají ze správní činnosti vedení podniku a z činnosti nositelů jednotlivých vedoucích funkcí různé administrativně právní vztahy. Tyto vztahy nelze ovšem chápat ani zkoumat izolovaně od jiných vztahů souvisejících s řízením podniku a jeho činností (na příklad občanskoprávních, pracovně právních), nemá-li být přezírána jednota správy a právního režimu řízení činnosti podniku. Zároveň je však třeba rozeznávat specifické rysy a prvky administrativně právních vztahů, vznikajících z výkonné a nařizovací činnosti správy podniku, v komplexu vztahů ostatních.

V administrativně právním postavení správy podniku, pro které není obdoby v právu kapitalistických států, projevují se konkrétně nové funkce lidově demokratického státu a nový organisátorský, pozitivní a tvůrčí charakter lidově demokratické státní správy. Zračí se v nich prakticky, že se socialistická správa neomezuje na činnost administrativně politickou a fiskální, ale že výkonná a nařizovací činnost státních orgánů proniká široce až k samým základům společenského života a jeho rozvoje. Orgány státu plní tak úlohu vytyčenou V. I. Leninem jako základní úkol socialistické státní správy, totiž úkol „novým způsobem zorganizovat nejhlubší hospodářské základy života mnoha desetimilionů lidí“.²⁷⁾

²⁶⁾ Postavení správy podniku jako samostatného právního subjektu se projevuje na příklad i při sjednávání a plnění kolektivní smlouvy.

²⁷⁾ V. I. Lenin: *Nejbližší úkoly sovětské moci; Vybrané spisy* II, str. 299.

РЕЗЮМЕ

Под управлением (администрацией) промышленного национального предприятия следует понимать состав лиц (во главе с директором предприятия), который прямо организывает предприятие и руководит его деятельностью. Административно-правовые отношения управления предприятия нельзя отождествлять с правовыми отношениями предприятия как юридического лица. Ввиду того, что управление предприятия выступает от имени государства при непосредственном управлении деятельностью предприятия, управление предприятия и его деятели обладают определенными правами и обязанностями и являются ответственными лицами. Для осуществления этой функции оно наделено, в частности, правом издавать приказы общего характера и индивидуальные приказы. Субъектом исполнительной и распорядительной деятельности является в рамках предприятия не предприятие как целое, а только его управление. Исполнительная и распорядительная деятельность управления предприятия направлена принципиально только во внутрь предприятия. Директор предприятия соединяет в своем лице и в своей деятельности, с одной стороны, функцию органа предприятия как юридического лица, и, с другой стороны, функцию уполномоченного государства в предприятии. Внешними административно-правовыми отношениями управления предприятия, состоящего из директора и из носителей отдельных административных функций, например, таких как главный бухгалтер, главный энергетик и др., являются отношения к высшим, непосредственно вышестоящим или к другим органам государственного управления, т. е. к ведомственному министерству и к соответствующему его главному управлению, к управлению треста или комбината, к органам государственного народно-хозяйственного планирования, к министерству государственного контроля, финансов и др. Внутренними административно-правовыми отношениями управления предприятия являются его отношения к носителям отдельных административных функций, в особенности к руководителям отдельных организационных подразделений предприятия, а равно и к отдельным членам коллектива работников предприятия. Внутренние административно-правовые отношения существуют наряду с трудовыми правоотношениями, с которыми они тесно связаны. Мастер соединяет в своем лице и деятельности участие в производстве и одновременно и участие в управлении предприятием. Наука административного права исследует только правоотношения, вытекающие из управления деятельностью предприятия. Правовые отношения предприятия и его управления урегулированы нормами разных отраслей права. Однако этот факт не нарушает единства управления предприятием и единства его правового режима.

С чешского языка перевел С. Захаров

Unter der Verwaltung des volkseigenen Industriebetriebes verstehen wir eine Anzahl Personen (mit dem Direktor des Betriebes an der Spitze), welche die Tätigkeit des Betriebes unmittelbar organisieren und leiten. Die administrativrechtlichen Beziehungen der Verwaltung des Betriebes kann man nicht mit den Rechtsbeziehungen des Betriebes als juristischer Person gleichsetzen. Die Betriebsverwaltung — und ihre Faktoren — hat, da sie bei der Leitung der Tätigkeit des Betriebes im Namen des Staates auftritt, eine bestimmte Verantwortlichkeit, Befugnisse und Pflichten. Für die Ausübung dieser Funktion ist sie besonders mit dem Befugnis, verbindlichere Verfügungen allgemeiner und individueller Natur zu erlassen, ausgestattet. Im Rahmen des Betriebes ist nur die Betriebsverwaltung und nicht der Betrieb als Einheit Subjekt der Vollzugs- und Verordnungstätigkeit. Die Vollzugs- und Verordnungstätigkeit der Betriebsverwaltung ist grundsätzlich nur in das Innere des Betriebes gerichtet. Der Direktor verbindet in seiner Person und Tätigkeit einerseits die Funktion des Organes der juristischen Person, in deren Namen er handelt, anderseits die Funktion des Bevollmächtigten des Staates im Betriebe. Die äußeren administrativ-rechtlichen Beziehungen der Betriebsverwaltung, die aus dem Direktor und den Trägern der einzelnen Verwaltungsfunktionen, wie z. B. dem Hauptrechnungsführer, dem Hauptenergetiker und anderen besteht, sind Beziehungen zu höheren unmittelbar übergestellten oder anderen Organen der Staatsverwaltung, d. h. zum Resortministerium und zu seiner zuständigen Hauptverwaltung, zur Verwaltung des Trustes oder Kombines, zu den Organen des staatlichen Volkswirtschaftsplanes, zum Ministerium für Staatskontrolle, für Finanzen und anderen. Die inneren administrativ-rechtlichen Beziehungen der Betriebsverwaltung sind ihre Beziehungen zu den Trägern der einzelnen Verwaltungsfunktionen, besonders zu den Leitern der einzelnen Organisationsformationen, in welche der Betrieb eingeteilt ist, sowie zu den einzelnen Mitgliedern der Arbeitskollektive des Betriebes. Die inneren administrativ-rechtlichen Beziehungen bestehen neben den arbeitsrechtlichen Beziehungen, mit denen sie eng verbunden sind. Der Meister verbindet in seiner Person und Tätigkeit die Teilnahme an der Produktion und gleichzeitig an der Betriebsverwaltung. Die Wissenschaft des Verwaltungsrechts untersucht nur die Rechtsbeziehungen, die aus der Leitung der Tätigkeit des Betriebes hervorgehen. Die Rechtsbeziehungen des Betriebes und seiner Verwaltung werden durch Normen verschiedener Rechtszweige geregelt. Diese Wirklichkeit verletzt aber die Einheit der Betriebsverwaltung und ihres Rechtsregimes nicht.

Übersetzt von K. Litsch

REALISACE ADMINISTRATIVNĚ PRÁVNÍCH NOREM

РЕАЛИЗАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВЫХ НОРМ

DIE REALISATION DER VERWALTUNGSNORMEN

IVA TOMSOVÁ

I.

Uskutečňování norem správního práva, to je uvádění jejich ustanovení v život, má svou zvláštní právní problematiku. Normy správního práva jsou převážně realizovány činností orgánů státní správy, to jest organisující, výkonnou a nařizovací činností státních orgánů. Kompetence a činnost orgánů státní správy mají své specifické podmínky a charakteristické znaky. Realisace norem správního práva se liší od realisace právních norem, které jsou na př. uváděny ve skutek činností soudních orgánů, některými specifickými formami. Proces realisace administrativně právních norem je procesem v podstatě mnohotvárnějším a složitějším nežli aplikace občanskoprávních a trestně právních norem, prováděná soudy. Zahrnuje v sobě formy právní i neprávní. Zahrnuje v sobě nejen aplikaci právních norem na jednotlivé konkrétní případy, ale i vydávání obecně závazných právních pravidel, která na příklad nemohou vydávat orgány soudní.

Lidově demokratické administrativně právní normy, a to jak zákony, tak i normativní akty vydávané k jejich provedení, vyjadřují vůli a chrání zájmy dělnické třídy a všech pracujících. Na zákonech, které upravují práva a povinnosti, základní formy činnosti orgánů státní správy i jejich organizační strukturu, usnášejí se v Národním shromáždění přímí zástupci nejširších vrstev pracujících. Na jejich základě a v jejich mezích vydávají ústřední i místní orgány státní správy obecně závazné právní předpisy (normativní akty státní správy), individuální akty a vyvíjejí veškerou svou organisující i operativní činnost.

Uskutečňování (realisace) administrativně právních norem, to jest veškeré formy jejich uvádění v život, je ve státě socialistického typu postaveno na hlubokých demokratických zásadách. Základním principem lidové demokracie je, jak praví Klement Gottwald, že „lid si nejen zá-

kony dává, nýbrž je také provádí a nad jejich prováděním bdí. Lid je v systému lidové demokracie trvale zúčastněn výkonu veřejné správy“.¹⁾

Podmínkou toho, aby administrativně právní normy, výhodné a prospěšné pro všechny pracující, byly uvedeny v život v souladu se svým účelem, je nutno, aby při jejich realizaci byly důsledně uplatňovány principy, na nichž je založena československá lidově demokratická státní správa. Jsou to zejména princip účasti pracujících na státní správě, princip demokratického centralismu, státního národohospodářského plánování, socialistické zákonnosti a princip rovnoprávnosti národů a národností.

Aplikovat zásadu účasti mas pracujících na státní správě při realizaci administrativně právních norem znamená v první řadě zapojovat všestranně občany, masové organizace a jejich členy do procesu realizace administrativně právních norem.

Pracující i masové organizace jsou přibírány k organizování a ke kontrole provádění administrativně právních norem. Důsledně jsou vytvářeny na základě právních předpisů takové orgány, které při uskutečňování právních norem zajišťují stálou a trvalou účast pracujících na výkonu státní správy, na př. aktivity při odborech a správách rad národních výborů, sbory občanské kontroly obchodu, orgány inspekce práce a pod. Masové organizace ve spolupráci s orgány státní správy mobilisují masy k aktivní účasti při provádění zákonů a správních aktů (na př. aktů státního plánování). Masová organizační práce orgánů státní správy je stálou metodou realizace všech administrativně právních norem.

Princip demokratického centralismu vyžaduje, aby uskutečňování právních norem bylo v celém obvodu platnosti právní normy zásadně jednotné, pokud norma sama nepřipouští výjimky. Zásada demokratického centralismu při realizaci administrativně právních norem však zároveň vyžaduje, aby právní normy byly uvedeny v život v souladu s místními podmínkami a potřebami tak, aby byl splněn smysl a účel administrativně právních norem právě v místních zvláštních podmínkách. Šablonovité a paušální provádění administrativně právních norem v různých místních podmínkách může vést k zcela různým výsledkům, po případě k porušení právní normy, a vůbec k výsledkům, které jsou v rozporu s účelem právní normy. To neznamená, že volba prostředků k splnění administrativně právních norem je zcela libovolná. Administrativně

¹⁾ Kl. Gottwald, *Za socialistický stát, za socialistické právo*, Praha 1950, str. 135.

právní normy předepisují zpravidla i formy a způsoby, jimiž má být norma uvedena v život. Takováto ustanovení počítají s uplatněním místních zvláštností a se zvláštnostmi jednotlivého případu. Dokonce přímo vyžadují, aby k nim bylo přihlíženo. Na příklad vládní nařízení č. 20/1955 Sb. o řízení ve věcech správních ukládá v § 3 orgánům státní správy, aby se svědomitě a odpovědně zabývaly každou jednotlivou věcí tak, aby sloužily pracujícím a staraly se o jejich potřeby.

Zásada státního národohospodářského plánování ve státní správě nepřipouští, aby realizace kterékoli administrativně právní normy byla v rozporu s úkoly a cíli státního plánu rozvoje národního hospodářství. Převážná část předpisů o státním plánování rozvoje národního hospodářství jsou normy administrativně právní. Orgány státní správy a hospodářské organizace jimi řízené uvádějí v život zákony o plánech a plánovací akty vydané k jejich provedení. Na ně navazuje, s nimi souvisí a je nerozlučně spjata i realizace jiných administrativně právních norem. Činnost orgánů státní správy v oblasti kultury a zdravotnictví musí být v plném souladu s plánem a musí na něj navazovat.

Zásada socialistické zákonnosti při realizaci administrativně právních norem vyžaduje, aby se činnost orgánů státní správy vyvíjela plně na základě zákona a k jeho splnění v praxi. Normativní akty vydané orgány státní správy musí být založeny na zákoně, směřovat k jeho realizaci a neporušovat jeho ustanovení. V konkrétních vztazích musí orgán státní správy na jedné straně a občané a masové organizace na druhé straně uskutečňovat dispoice administrativně právní normy. Zásada socialistické zákonnosti ve státní správě vyžaduje co nejdokonalejší splnění administrativně právních norem, především organisátorskou činností státních orgánů, přesvědčováním, povzbuzováním, kontrolou, a je-li třeba, i donucením, to jest použitím zákonných sankcí.

Lidově demokratické administrativně právní normy zajišťují a chrání práva i zájmy, zvláštní potřeby národů a národností a musí být realizovány v naprostém souladu s tímto jejich cílem. Uskutečňování administrativně právních norem musí sloužit uspokojování hmotných a duchovních potřeb a zájmům národů republiky.

Komunistická strana Československa uplatňuje svou vedoucí úlohu i při realizaci administrativně právních norem. Strana v svých usneseních ukazuje konkrétně, jak administrativně právní normy realizovat v souladu s požadavky generální linie státní politiky. Usnesení nejvyšších stra-

nických orgánů (na př. o státních statcích, o metodě plánování, o vysokých školách) obsahují nejen směrnice pro normativní řešení určitého problému v oblasti státní správy, nýbrž obsahují také politické směrnice pro správné praktické provedení administrativně právních předpisů zásadní důležitosti. Směrnice strany jsou určeny stranickým organizacím a členům, ukazují jim jejich základní úkoly při uskutečňování právních norem, zdůvodňují, proč a jak bojovat za důsledné provedení právní normy, jak mají být pracující získáni pro její dobrovolné plnění a jak organisovat pomoc mas orgánům státní správy při realizaci právních norem (na př. v případě peněžní reformy v r. 1953). Strana mobilisuje své členy vysvětlováním závažných zákonů a jiných právních norem a dává jim zvýšenou odpovědnost za jejich provedení (na př. při plnění úkolů stanovených zákonem o plánu rozvoje národního hospodářství a jednotlivých opatření, která s tímto plněním souvisí).

II.

Sovětská theorie státu a práva věnovala v poslední době problému realizace a aplikace právních norem velkou pozornost.²⁾ Při vymezování pojmu realizace norem sovětského socialistického práva se téměř všichni účastníci diskuse vyslovili shodně v tom smyslu, že jde o pojem, v němž se vystihují všechny formy, jimiž je právní norma uváděna v život. To znamená, že pod pojem realizace právní normy lze zahrnout jak její operativní, organizační, přímé provedení, tak i vydání správního aktu, aktu aplikace. S. E. Farber konstatoval, že „aplikace právních norem jsou fakta jejich uskutečnění, avšak uskutečnění práva předpokládá i jiné, neprávní prostředky“.³⁾ Ukazuje tím správně na těsné spojení právních i neprávních prostředků směřujících k jednomu cíli, k splnění právní normy. Toto spojení má zvláštní význam právě ve státní správě, která realisuje právní normy zejména organizační a operativní prací. Podle názoru dalších účastníků diskuse se liší realizace právní normy od

²⁾ Diskuse o aplikaci norem sovětského socialistického práva byla uveřejněna v časopise *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, č. 4/1954 a násl. až do č. 3/1955.

³⁾ S. E. Farber, *O aplikaci sovětských právních norem*, *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, č. 4/1954, str. 17.

aplikace právní normy tím, že při aplikaci musí vždy fungovat orgány státního aparátu, pod jejichž autoritou a jejichž jménem je akt vydáván.

Polemika diskutujících se soustředila na vymezení obsahu pojmu aplikace právních norem. Diskutující shodně odmítali dosavadní pojetí, která jsou buď příliš úzká, nebo příliš široká. Úzké pojetí pojmu aplikace se omezuje na vymezení aplikace právní normy jako na použití sankcí, vymezených právními normami. Hlavní chyba tohoto pojetí spočívá v tom, že redukuje aplikaci na donucování a stírá tak tvůrčí charakter socialistického práva. Pro široké pojetí pojmu aplikace právní normy je příznačné tvrzení, že aplikace se účastní nejen státní orgány, nýbrž i všichni občané a masové organizace. Tímto rozšířením sféry aplikace se stírá podstatný rozdíl mezi činností státních orgánů na straně jedné a činností masových organizací a občanů na straně druhé a přehlíží se specifická činnost státních orgánů při realizaci právních norem. V zásadě se účastníci sovětské diskuse shodují na tom, že aplikace právních norem je takový způsob realizace, k němuž dochází činností kompetentních státních orgánů, to jest vydání závazného aktu aplikace.

Důležitým sporným bodem sovětské diskuse byla otázka, zda lze pojem aplikace rozšířit i na tvoření normativních aktů, to jest, zda lze splnění dispozice právní normy, vyžadující dalšího normativního aktu, zařadit pod pojem aplikace právních norem. Většina diskutujících se vyslovila proti takové možnosti. Pouze P. N. Galanza⁴⁾ poukázal správně na skutečnost, že někdy je velmi obtížné vést přesnou dělicí čáru mezi normativními akty státní správy a individuálními akty státní správy, i když je nutno je rozlišovat.

Při dalším zkoumání problému realizace administrativně právních norem vycházím z výsledků sovětské diskuse zejména v tom, že i pro správní právo považuji za aplikaci administrativně právních norem vydávání individuálních aktů orgány státní správy — aktů aplikace.

Pod pojem realizace administrativně právních norem tedy zahrnujeme:

a) vydávání prováděcích norem, které je zvláštní formou realizace zákonů a jiných právních norem, zvláště příznačnou pro realizaci právních norem orgány státní správy, tedy normativní činnost státních orgánů, směřující k uskutečnění právních norem;

⁴⁾ P. N. Galanza, *O aplikaci sovětských právních norem, Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, č. 6/1954.

b) vydávání individuálních aktů správních to jest aplikaci právních norem na konkrétní případy;

c) organizační a operativní činnost správních orgánů, provázenou zpravidla také vydáním správního aktu (normativního nebo individuálního). Je to činnost, která probíhá převážně ve formách neprávních jako na př. organizace kampaní ke splnění plánu a jiné způsoby masově organizační práce, které směřují k uskutečnění právních norem, současně však také administrativní materiálně technické úkony, jako jsou úkony statistické, provádění evidence a pod.

III.

Realisace administrativně právních norem výkonnou a nařizovací činností státních orgánů je proces, který se v podstatě rozpadá do dvou hlavních fází:

Je to předně vydávání prováděcích administrativně právních norem na základě zákona a k jeho provedení, v mezích kompetence určitého orgánu státní správy. Vydávání normativních aktů správních směřuje ke konkretisaci a detailisaci práv a povinností, uvedených rámcově v zákoně nebo v právní normě vydané vyšším orgánem státní moci nebo státní správy.

Je to dále použití administrativně právní normy na jednotlivý případ, k čemuž celý předchozí proces směřuje. Zpravidla pod pojmem realisace právní normy je chápáno pouze toto druhé stadium procesu k uskutečňování zákona a ostatních právních norem.

Ve státní správě nelze však pominout první stadium. Jen ve výjimečných případech lze zákon použít na konkrétní případ přímo, aniž by byly vydány podrobněji předpisy k jeho provedení. Normativní akty správní jsou zpravidla spojovacím článkem mezi zákony a individuálním administrativním aktem.

Vydávání podzákonných administrativně právních norem je nutnou a nezbytnou součástí procesu realisace zákona a předpokladem použití zákona, který obsahuje administrativně právní normy, na konkrétní případ. Smyslem konkretisace a zpřesňování práv a povinností v administrativně právních normách orgánů státní správy je umožnit co nejpresnější použití zákona v jednotlivých případech.

V této stati se omezují pouze na zkoumání vydávání administrativně

právních norem orgánů státní správy, pokud je jejich vydávání realizací administrativně právních norem.⁵⁾

A. Vládě a nejvyšším resortním orgánům státní správy (ministerstvům, ústředním úřadům) připadá v první řadě povinnost realizovat zákon na základě zmocnění obsaženého v zákoně a v mezích jejich kompetence, vymezené administrativně právními normami. Každý zákon má tak zvanou prováděcí doložku, v níž se stanoví, který ministr zákon provede. Tato doložka spolu s jinými ustanoveními zákona zakládá povinnost příslušného ministra učinit vše, co je třeba k provedení zákona, tedy také povinnost vydat potřebné obecně závazné předpisy (pro předpisy vydané ve formě nařízení ministra potřebuje však ministr zvláštní zákonné zmocnění). Tuto svou povinnost plní ústřední orgány státní správy především tím, že vydávají prováděcí administrativně právní normy.

Ministerstvo státní kontroly a jeho orgány, které mají za úkol kontrolovat, jak jsou plněny zákony a usnesení vlády, zjišťují také, jak ministerstva plní své úkoly a povinnosti plynoucí z provádění zákonů a jiných právních norem, zda tedy na příklad byly vydány předpisy potřebné k realizaci zákona.

Normativní akty státní správy jsou jednak takové normy, které přímo upravují práva a povinnosti občanů, společenských organizací, jakož i práva a povinnosti orgánů státní správy, odpovídající těmto právům a povinnostem občanů (organizacím), jednak normy, které jsou určeny pouze pro orgány státní správy a obsahují směrnice k provedení některé administrativně právní normy (instrukce a jiné normy „interní“ povahy).

Účelem vydávání administrativně právních norem prvního druhu je konkretisovat a zpřesňovat práva a povinnosti občanů a organizací, stanovené v zákoně. Zákon je zpravidla rámcový, čímž se umožňuje jeho stabilita při měnících se poměrech. Konkretisace obsažená v prováděcím předpise, na př. ve vládním nařízení, může se pružně měnit a při-

⁵⁾ S vydáváním administrativně právních norem je spojena celá řada dalších problémů, které s naším thematem přímo nesouvisí. Tak při komplexním řešení otázky vydávání právních norem orgány státní správy je nutno řešit na př. problém, zda orgán státní správy může a má právo vydávat administrativně právní normy pouze na základě své kompetence, nebo zda normativní akt orgánů státní správy musí mít výslovně oporu v zákoně, který tuto otázku upravuje po materiální stránce a pod.

způsobovat hospodářským změnám v průběhu vývoje československého lidově demokratického státu a jeho správy. Na příklad zákon č. 56/52 Sb. o dodávkové povinnosti a o výkupu zemědělských výrobků byl proveden nejprve vládním nařízením č. 57/52 Sb., změněn a doplněn vládním nařízením č. 114/53 Sb., které bylo změněno a doplněno dále vládním nařízením č. 42/54 Sb.; nejnovější úprava je obsažena v pozměňovacím a doplňujícím vládním nařízení č. 55/55 Sb. v souladu s potřebami a ekonomickými změnami na vesnici a ve shodě s politikou strany a vlády v této otázce. Ve správním právu je velmi málo zákonů, které by bylo lze provádět přímo bez prováděcích předpisů.

Normy určené jen nižším orgánům státní správy jsou prováděcími předpisy, které obsahují obecné směrnice adresované orgánům státní správy a stanoví, jak mají být ustanovení zákona těmito orgány a jejich úředními osobami realizována. Tak na příklad jsou vydány směrnice pro provádění agendy spojené s vyřizováním otázek státního občanství, prováděcí předpisy k matriční agendě, ohlašovací agendě a pod. Tyto předpisy nebývají vždy zveřejňovány. Jsou adresovány a doručovány pouze těm orgánům státní správy, které se na realizaci administrativně právní normy podílejí. I tam, kde byla vydána vládní nařízení nebo nařízení a vyhlášky ministrů, jsou nadto vydávány ještě interní prováděcí předpisy, obsahující pokyny a instrukce k provedení těchto administrativně právních norem vyšších orgánů státní správy. Tím, že by se takovýto předpis nevydal, mohlo by se ohrozit, ztížit nebo i zmenšit provedení zákona.

V praxi však obsahují interní předpisy také ustanovení, dotýkající se, byť i nepřímě, práv a povinností občanů a organizací. Theorie i praxe jsou však shodně toho názoru, že ustanovení interních předpisů jsou pro občany a organizace závazná teprve tehdy, vydají-li je orgány státní správy v mezích své kompetence jako obecně závazné předpisy a zveřejní je tak, aby se občané seznámili s opatřeními a povinnostmi, které pro ně z takovéhoho předpisu vyplývají.

Z toho však ještě nelze dovodit, že interní předpisy, které zavazují pouze orgány státní správy a jsou jen jim adresovány, nejsou právními předpisy, nejsou administrativně právními normami. Někteří buržoasní theoretikové popírají právní povahu interních předpisů. Rozlišují mezi tak zvanými nařízeními „správními“ a nařízeními „právními“, při čemž nařízením „správním“ nepřisuzují zpravidla povahu právních norem.

J. Hoetzel tvrdí, že podle právního řádu předmnichovské republiky je nutno také mezi těmito dvěma druhy právních norem rozlišovat. „Právními“ nařízeními, to jest obecně závaznými právními předpisy, rozumí takové předpisy, které zakládají pro právní subjekty práva a povinnosti bez zřetele na zvláštní subjekční poměry. „Správní“ nařízení předpokládají podle Hoetzla takovéto zvláštní subjekční poměry. To znamená, že správními nařízeními rozumí takové předpisy, které nezakládají práva a povinnosti pro osoby, které nejsou k orgánům správním v zaměstnaneckém vztahu. Pro úředníky zakládají „správní“ (instrukce) práva a povinnosti služební;⁶⁾ J. Hoetzel na rozdíl od teorií říšsko-německých uznává, že jde o práva a povinnosti právní. Koncepce o neprávní povaze „správních“ nařízení je důsledkem buržoasních názorů na vztah státní správy k občanům. Státní správa byla považována za zvláštní autonomní sféru, která si své vnitřní vztahy řídí vlastními prostředky, po nichž občanům jako „extraneům“ nic není a jejichž důsledky jsou občané povinni přijímat. Byrokratický systém služební podřízenosti jednotlivých byrokratů byl považován za jediný právní předpoklad a prostředek pro vnitřní řízení buržoasní administrativy. Zvláštní subjekční poměry uvnitř správního aparátu — podle tohoto pojetí — samy o sobě dostatečně odůvodňovaly závaznost služebních příkazů obecných i jednotlivých. Socialistická věda správního práva nemůže podobné stanovisko akceptovat. Rozdíl mezi subjekty práv a povinností, to jest mezi orgánem státní správy resp. úřední osobou a mezi občanem nebo organizací, nemůže a nesmí zastřít právní podstatu vztahů a nemění nic na právní povaze těchto vztahů. Instrukce a jiné interní a obecně závazné předpisy nezakládají oprávnění a povinnosti pro občany vně státního aparátu. I ony mají však povahu právně závazných aktů. Orgány, jimž z nich plynou úkoly a povinnosti, i úřední osoby těchto orgánů jsou povinny se jimi řídit. Nesplnění této povinnosti může být podle okolností případů stíháno jako disciplinární porušení povinností státní služby nebo může vyvolat jiné právní sankce. Interní normy se mohou po stránce právní zkoumat v různých směrech, zejména se může zkoumat, zda orgán, který je vydal, jednal v mezích své kompetence a neporušil ustanovení zákona, a zda nezasáhl protiprávně do práv a povinností občanů. Zkoumat zákonnost interních aktů přísluší na příklad ministerstvu státní

⁶⁾ J. Hoetzel, *Československé správní právo*, Praha 1937, str. 49—50.

kontroly a jeho orgánům, generálnímu prokurátorovi v rámci všeobecného dozoru i vyšším orgánům státní správy v rámci jejich kontrolní činnosti vůči orgánům nižším.

V praxi má velká část interních předpisů povahu předpisů organizačních. Jsou to předně předpisy, jimiž se upravují podrobnosti organizace orgánů státní správy, na př. zřizují se organizační útvary orgánů. Tyto předpisy však mohou ovlivnit způsob uskutečňování práv a povinností občanů, protože takto organizovaným útvarům připadá úkol uskutečňovat práva a povinnosti občanů. Interní předpisy o vyřizování stížností občanů se dotýkají také zájmů občanů. Závazný návod ústředních orgánů státní správy, jak vykládat určitá ustanovení a pojmy zákona, má vliv na jejich právní postavení, jsou-li na příklad v interních předpisech ustanovení zákona vykládána v rozporu s účelem zákona. (Ať již restriktivně nebo extensivně.) Dále jsou formou interních předpisů zpravidla dávány přesné pokyny, jak důležitý úkol státní správy organizačně zajistit. Tak na příklad vláda vydá usnesení řešící základní problémy na úseku místního hospodářství; určí zásadní linii provedení tohoto úkolu; výkonné orgány krajských národních výborů konkretisují toto usnesení na poměry a podmínky svého kraje a vydávají podrobné směrnice podřízeným orgánům a organizacím. Podobné směrnice mají nesporně právní, to jest závazný, charakter, ukládají povinnosti a vymezují odpovědnost za splnění úkolů.

Vztah mezi vyšším a nižším orgánem státní správy není jenom vztahem organizačně technickým, ale je také vztahem administrativně právním; i když se ve většině případů opírá především o práva a povinnosti plynoucí ze státně služebního poměru. Interní normy zavazují však i ty pracovníky správního aparátu, kteří nejsou ve státně služebním poměru zaměstnaneckém, jako členy rad národního výboru, členy plánovacích komisí a pod. Administrativní podřízenost a nadřízenost zahrnují v sobě vzájemná oprávnění a povinnosti, jež jsou instrukcemi konkretisována a zpřesňována, zejména souvisí-li s vydáním nových právních norem, které provádí správní aparát. Z právních norem plyne, kdo je povinen a oprávněn vydávat interní předpisy. Tyto normy rovněž stanoví na příklad právo podřízeného pracovníka odepřít splnění příkazů za určitých podmínek a určitou formou. (Toto právo má na př. hlavní [vedoucí] účetní podle § 14 vl. nař. 55/52 Sb. v případě, že obdrží od vedoucího příkaz, jehož splnění by bylo trestné.)

Akty realizace administrativně právních norem nejsou jen akty vydané v písemné formě. Ve státní správě socialistického typu se používá celá řada rozmanitých prostředků směřujících k správnému, jednotnému chápání zákona a administrativně právních norem a jejich úkolem je řídit uskutečňování zákona a organisovat je. Pracovníci v orgánech státní správy svolávají porady a instruktáž pracovníků jim podřízených. Na těchto poradách a instruktážích se vysvětluje význam nových administrativně právních předpisů, na příkladech se ukazuje, jak tyto předpisy používat v praxi, a dává se návod k jejich provádění.

B) Druhou fází realizace administrativně právních norem je jejich použití na konkrétní případ, vytvoření, změna nebo likvidace konkrétního právního vztahu.

Pro použití administrativně právních norem v jednotlivém případě je příznačné, že je provádějí zpravidla nižší články soustavy orgánů státní správy, i když jednotlivě individuální administrativní akty vydávají též ústřední a jiné vyšší orgány státní správy. Nejvyšší orgány státní správy se při zásadní decentralisaci operativní činnosti v duchu demokratického centralismu zabývají hlavně řízením práce podřízených orgánů, které dochází právního výrazu ve vydávání normativních interních aktů obsahujících obecné směrnice i konkrétní příkazy pro aplikaci právních norem. Nižší orgány státní správy, zpravidla výkonné orgány rad okresních národních výborů a jiné orgány státní správy v téže úrovni, se zabývají konkrétním praktickým prováděním administrativně právních norem, řeší jednotlivé případy, vydávají akty aplikace, to jest individuální správní akty.

Použití administrativně právních norem v jednotlivém případě se děje zásadně dvěma způsoby:

1. Vydáním individuálního aktu orgánu státní správy, který je k tomu kompetentní. Podmínky vydání individuálního aktu určují právní normy, které stanoví často také formu takového aktu a postup, který vede k vydání individuálního aktu.

2. Použití administrativně právní normy na konkrétní případ nebo situaci děje se přímým výkonem dispozice administrativně právní normy. Pro socialistickou státní správu je příznačné, že se tak děje hlavně organisační prací orgánů státní správy a jejich pracovníků. I podmínky, formy a metody organisační práce bývají však zhusta upraveny právními

normami. Vládní usnesení z 25. května 1954 o zásadách masové organizační práce národních výborů stanoví na příklad formy a metody této práce rad národních výborů, jejich odborů a správ, určuje formy jejich spolupráce s organizacemi pracujících, zejména formy jejich organizační práce a hospodářskopolitických kampaní a pod.

K přímému výkonu administrativně právních norem může dojít rovněž administrativním úkonem, který má právní následky, na př. prováděním úkonů účetní evidence zápisem důležitých skutečností (na příklad narození, úmrtí), ale na př. i jinými ryze materiálně technickými úkony, jako je uzavření zdravotně závadných prostor, zničení závadných výrobků a pod. Právně relevantním úkonem je na příklad provedení zkoušky na vysoké škole. Při zkoušce jde o úkon úřední osoby oprávněné zkoušet. Zkouška je úkon řídicí se jednak právními předpisy o tom vydanými, jednak požadavky pedagogickými. Po vykonání zkoušky je kandidátovi sděleno rozhodnutí o výsledku, které je aktem státní správy. Kandidátovi se doručuje vysvědčení osvědčující tento administrativní akt. Vedle takových právně relevantních úkonů jsou případy, kdy se realizace administrativně právní normy děje celým řetězem podobných jednotlivých úkonů, zpravidla spojených v souvislou organizační práci. Je tomu tak na příklad tehdy, provádějí-li orgány státní kontroly určitou kontrolní akci. Kontrolní orgány při tom vstupují do kontrolovaných objektů, vyžadují potřebná vysvětlení, provádějí různé kontrolní úkony, eventuálně činí některé operativní zásahy směřující k okamžité nápravě. Právní formy a neprávní úkony materiální povahy se v procesu realizace administrativně právních norem navzájem doplňují a navzájem se podmiňují. Výsledek kontrolní činnosti vyústí zpravidla ve správní akt, jímž se rozhoduje o odpovědnosti, o nápravě, o náhradě škody, o disciplinárním potrestání a pod. Materiální úkony připravují vydání aktu a na druhé straně zajišťují praktické provedení správního aktu. Provedení zákona o plánu rozvoje národního hospodářství vyžaduje velké množství různých administrativních a technických (na př. evidenčních) rozpisů a pod., ale také na př. výrobních úkonů, které jsou spolu nerozlučně spojeny.

Administrativně právní normy přímo vykonávají orgány státní správy také prováděním administrativně technických prací, které zaujímají v socialistické státní správě důležité místo. Takovou technickou prací je na příklad sestavování statistických hlášení, sbírání podkladů pro ně

a jejich analýsa, provádění inventarisace a pod. Tyto materiálně technické úkony jsou nutným předpokladem pro další práci orgánů státní správy, protože jejich výsledky poskytují podklad pro akty orgánů státní správy, na příklad pro stanovení plánu rozvoje národního hospodářství.

Realisace administrativně právní normy není ještě vydáním individuálního aktu státní správy zpravidla dokončena. Tento akt obsahuje totiž stanovení práv a povinností a jeho účelem je, aby jej osoba nebo osoby nebo orgány, jimž je adresován, svým jednáním teprve splnily. Tak na příklad jestliže se nesplní individuální správní akt, může dojít ke správní exekuci. I toto stadium realisace upravují administrativně právní normy. Tak na příklad teprve uskutečnění stavby určitého objektu je provedením plánů obsažených v projektové a rozpočtové dokumentaci. Toto stadium uskutečňování je prováděno celou řadou dalších úkonů, které sice přímo ze schválené dokumentace neplynou, avšak jsou nutným předpokladem jejího plnění a jsou upraveny zvláštními administrativně právními předpisy (na příklad povinnost uzavřít hospodářské smlouvy o dodávce stavebních a montážních prací).

Každý ze způsobů realisace administrativně právních norem má své specifické zvláštnosti. Tyto zvláštnosti jednotlivých forem realisace jsou určovány různými skutečnostmi.

a) V první řadě rozhoduje o metodách a formách realisace právní normy povaha úkolů, které tato norma stanoví a které se mají splnit. V každém odvětví státní správy a při realizaci každého komplexu správních úkolů vyvíjejí orgány státní správy a jejich úřední osoby zvláštní metody a formy správního řízení nebo organizační práce, nebo provádějí určitý druh materiálně technických úkonů k realizaci úkolů a povinností stanovených pro ně právními normami. Charakter materiálně technických úkonů určuje především samu organizaci a strukturu příslušného orgánu. Jde-li na příklad o řízení a koordinaci správní činnosti v různých oborech státní správy, provádí řízení zpravidla sborový orgán, který rozhoduje svými kolektivními usneseními (na příklad rada národního výboru). Povaha úkolů rozhoduje o tom, zda se k jeho splnění provádí administrativní proces, jehož výsledkem je rozhodnutí o právech a povinnostech účastníka, nebo zda se zákonem stanovený úkol uskutečňuje organizační prací nebo materiálně technickými úkony jako výstavbou orgánů státní správy, kontrolní činností, organizací a zajišťováním zdravotnických úkolů a pod. Způsob realisace úkolů se tedy diferencuje

vždy podle charakteru úkolů, které se mají splnit. Ve státní správě není možné postupovat stereotypním způsobem se stejnými metodami a formami realizace pro různé úkoly.

Povaha úkolů orgánů státní správy zpravidla určuje, jaký druh činnosti směřující k realizaci právních norem je charakteristický, zda přijímá operativní činnost nebo činnost spočívající ve vydávání aktu státní správy. I operativní masově organizační a materiálně technické činnosti orgánů státní správy bývají upraveny právními normami. Operativní činnost bývá zpravidla předpokladem vydání aktů státní správy, avšak sama o sobě nemá a nemusí mít přímé právní následky.

b) O metodách a formách realizace rozhoduje rovněž postavení orgánu státní správy, jemuž je v daném případě svěřena realizace administrativně právní normy v soustavě orgánů státní správy. Vyšší orgány neuskutečňují zpravidla své úkoly bezprostředně, zejména přímou operativní činností, nýbrž realizují je prostřednictvím nižších orgánů a organizací jim podřízených. Vyšší orgány státní správy provádějí proto své úkoly, hlavně řídicí, koordinační, plánovací a normativní činností vůči nižším orgánům a organizacím, které jsou jim podřízeny. Zpravidla také neprovádějí samy řízení, v němž vystupují přímo ve vztahu k občanům. Při realizaci administrativně právních norem vydávají vyšší orgány státní správy v široké míře normativní akty správní. Naproti tomu u nižších orgánů státní správy převažuje bezprostřední a operativní a praktická organizační činnost. Při své činnosti vydávají nižší orgány v širokém rozsahu individuální administrativní akty.

c) S těmito rozdíly těsně souvisí i další moment určující metody a formy uskutečňování právních norem. Zejména je ovlivňuje druh subjektů, jimž jsou právní normy adresovány a kterým z nich vyplývají práva a povinnosti. Metoda a forma realizace bývá jiná, zavazuje-li právní norma k uskutečnění stanovených úkolů jen orgány státní správy a jejich úřední osoby nebo vyplývají-li z právní normy povinnosti přímo občanům nebo dobrovolným organizacím. V poměru k nižším orgánům realizují vyšší orgány administrativně právní normy hlavně tím, že řídí činnost nižších orgánů a kontrolují jejich činnost. Vydávají pro ně písemné instrukce a také jinak je instruuje, rozepisují jim úkoly plánu, prověřují jejich činnost, řídí výstavbu jejich organizace a pod. Vůči občanům a dobrovolným organizacím se naproti tomu administrativně

právní normy realizují zejména prováděním správního řízení, vydáváním individuálních aktů a přímou operativní prací k plnění úkolů.

IV.

Jestliže orgány státní správy aplikují administrativně právní normy na jednotlivé případy, vydávají správní akty různé svým obsahem i formou. Jsou to na příklad akty organizační povahy, jimiž se zřizují orgány a upravuje jejich organizační struktura, akty plánovací, jimiž se zajišťuje splnění státního plánu rozvoje národního hospodářství, nebo rozhodnutí, jimiž se určují dosud sporná oprávnění a povinnosti a j. Postup, jakým dochází k vydání aktu a jak je akt uskutečňován, je však velmi zřídka závazně a podrobně stanoven. Je tomu tak v případě administrativního procesu, kdy dochází k vydání individuálního správního aktu, jenž obsahuje rozhodnutí o sporných oprávněních a povinnostech občanů a socialistických organizací.

Postup orgánů státní správy bývá pak stanoven buď právní normou, která se vztahuje na postup orgánů státní správy bez ohledu na to, o jaké odvětví státní správy jde (správní řád, vládní nařízení č. 20/55 Sb.), nebo speciální normou vztahující se jen na postup při uskutečňování úkolů určitého druhu (na příklad na postup při stanovení dodávek zemědělských výrobků podle citovaných vládních nařízení).

Jestliže se administrativně právní normy uskutečňují organizační prací nebo materiálně technickými úkony, nabývají úkony spojené s nimi formy právních povinností, jejichž plnění je zajištěno právními sankcemi. Jde tu zpravidla o proces realizace úkolů, který uskutečňují lidé svým jednáním, avšak jednotlivé fáze a formy procesu realizace (na př. při náboru pracovních sil) nejsou podrobně a přesně stanoveny. Právní normy se omezují obvykle na stanovení obecných zásad postupu orgánů státní správy, protože organizaci a řízení činnosti státních orgánů nelze vůbec zachytit podrobnými a přesnými předpisy o postupu, které by naopak mohly brzdit pružné operativní uskutečňování úkolů.

Pro realizaci administrativně právních zákonů a jiných administrativně právních norem ve všech jejich rozmanitých formách, jak jich používají orgány státní správy, platí však přesto některé společné základní principy, které vyplývají ze základních zásad lidově demokratické státní správy a z principů a požadavků práce lidově demokratického státního aparátu.

Přes nutnou rozmanitost metod a forem je realizace administrativně právních norem ve své podstatě procesem jednotným. Podle proslulého Leninova výroku „jednotnost v tom, co je základní, stěžejní a podstatné, se neporušuje, nýbrž zajišťuje mnohotvárností v podrobnostech, v místních osobitostech, v metodách přístupu k věci, způsobech uskutečňování kontroly...“⁷⁾

Jednota procesu realizace administrativně právních norem spočívá v socialistické zákonnosti. Veškeré formy a metody realizace administrativně právních norem jsou nerozlučně spjaty s ustanoveními zákonů a úkoly i cíli, které stanoví lidově demokratické zákony. Požadavek bezpodmínečně plnit úkoly a ustanovení lidově demokratických zákonů a povinnost zabezpečit, aby byla litera zákona co nejdokonaleji uvedena ve skutek, je všechny sjednocuje. V jednotném souboru opatření, která směřují k uskutečnění zákona, se v praxi jednotlivé formy a metody, právní i neprávní, harmonicky i navzájem doplňují a na sebe navazují. Organizační a materiálně technické úkony připravují vydání správních aktů a zajišťují pak jejich splnění. Masově organizační práce je stálou metodou plnění úkolů, které se v právní formě konkretisují a zpřesňují normativními i individuálními akty státní správy.

Jednota vůle, zájmů a potřeb vládnoucí třídy, která je vyjádřena v lidově demokratických zákonech, se projevuje také v realizaci těchto norem ve všech jejich formách. Jednotnou realizaci lidově demokratických zákonů zajišťuje jednotná soustava státních orgánů, které jsou při uskutečňování právních norem řízeny z jednoho centra a fungují podle zásady demokratického centralismu. Jednotnost realizace zabezpečuje politika komunistické strany, která se ve své organizaci a činnosti řídí rovněž zásadou demokratického centralismu.

Realizace zákonů má vždy služebnou úlohu v poměru k materiálním úkolům, které byly vytyčeny v právních normách a aktech, na příklad k úkolům, které stanoví státní plán rozvoje národního hospodářství. Při realizaci právních norem nejde o samoučelný proces, nýbrž veškeré formy realizace zákonů se podřizují úkolu, který přikazuje zákon, řídí se účelem, k němuž ustanovení právní normy směřuje. K tomu, aby se zákon co nejdokonaleji uvedl v život, je třeba, aby se formy realizace co

⁷⁾ V. I. Lenin, *Vybrané spisy*, sv. 2, str. 246.

nejvíce přizpůsobily cílům, které sleduje právní norma, aby se jednotlivé formy realizace účelně kombinovaly a aby se navzájem doplňovaly.

Ve státní správě platí ještě více než v justici Marxův poznatek, že hmotné právo má svou vlastní procesní formu. Ve státní správě platí požadavek diferencovanosti postupu a způsobů realizace právních norem podle povahy úkolů, které právní normy vytyčují jako úkoly závazné. Formy a metody realizace se liší podle úkolů, které mají být splněny. Diferencují se však — v souladu se zásadou demokratického centralismu — také podle konkrétních podmínek místa a času. Paušálnost a šablonovitost při používání administrativně právních předpisů je v rozporu se základními principy socialistické státní správy. Tyto základní principy totiž přímo vyžadují diferencovaný postup, aby byl zákon co nejlépe splněn v konkrétních podmínkách jednotlivého případu a místa.

Pro všechny formy realizace zákonů a ostatních právních předpisů platí požadavky operativnosti postupu. Pro organizační práci orgánů státní správy platí tytéž požadavky jako pro správní akty. Akty státní správy musejí dávat subjektům, které je mají uvádět v život, příkazy včas, v průběhu plnění úkolů. Realizace administrativně právních norem se musí pružně přizpůsobovat měnícím se situacím, k nimž dochází v průběhu realizace. Musí pružně a rychle reagovat na změny okolností a podmínek. Byrokratická ztrnulost a lpění na metodě postupu jednou zvolené by mohly po případě i zmařit úplné a dokonalé splnění ustanovení právních norem.

Metoda masově organizační práce je důsledek principu aktivní účasti mas na státní správě. Je to metoda, které se používá v celém procesu realizace administrativně právních norem. Masy se účastní přípravy aktů státní správy, provádění těchto aktů a také kontroly jejich plnění způsobem, který odpovídá povaze úkolů a metodě realizace. Ve všech oborech lidově demokratické správy byly vytvořeny organizační formy, které umožňují, aby se uskutečňování právních norem vůbec činně účastnili pracující a jejich masové organizace. Realizace některých právních norem je svěřována masovým organizacím a jejich orgánům (na př. uskutečňování předpisů o bezpečnosti práce). Masy pracujících se zapojují zejména do plnění plánu rozvoje národního hospodářství.

V lidově demokratické státní správě se autoritativní zásahy a použití donucovacích opatření neustále a důsledně spojují s přesvědčováním

a povzbuzováním (na př. soustava vyznamenání). Socialistické státní správě jsou metody přesvědčování, výchovy, povzbuzování a mobilisace základními metodami a metoda administrativního donucování je metodou podpůrnou. „Především musíme přesvědčit a potom donutit,“ tak zní směrnice V. I. Lenina, která platí také pro realizaci administrativně právních norem ve výkonné a nařizovací činnosti orgánů československého lidově demokratického státu.

* * *

Problematika realizace právních norem je ve správním právu velmi živá a aktuální. Buržoasní nauka správního práva redukovala problém realizace na zkoumání otázek aplikace administrativně právních norem, t. j. na otázky spojené s vydáváním individuálních správních aktů. Socialistické vědě správního práva jde naproti tomu o komplexní řešení problému realizace administrativně právních norem ve všech jejich formách. Nemůže se omezit na studium správního procesu, ve kterém se připravuje, a vydává rozhodnutí o právech a povinnostech účastníků řízení. Nová funkce socialistického státu, zvláště funkce hospodářsko-organizační a kulturně výchovná zvyšují význam i rozsah organizační práce státního aparátu, především masově organizační práce a i jiných forem a metod plnění úkolů, kterých používají orgány státní správy. Socialistická věda správního práva stojí před úkolem systematicky a široce zkoumat právní vztahy, které vznikají při uplatňování všech rozmanitých forem realizace právních norem, a zobecňovat poznatky z tohoto studia. Jen tak lze dospět k propracovaným vědeckým závěrům, které by mohly zpětně ovlivnit právní úpravu realizace právních norem a pomoci také praxi.

Под реализацией административно-правовых норм следует понимать все решительно формы, при посредстве которых эти нормы проводятся в жизнь, т. е. не только применение этих норм к конкретному случаю в форме индивидуального административного акта.

Реализация административно-правовых норм имеет два главных фазиса. В первом фазисе, как правило, имеют место административно-правовые нормы органов государственного управления, издаваемые в дополнение и разъяснение закона,¹⁾ т. е. конкретизирующие его. К этим нормам относятся также внутренние²⁾ предписания, равно являющиеся правовыми предписаниями. Во втором фазисе имеет место, или издание индивидуального административного акта, или непосредственное проведение правовых норм организационной работой, материально-техническими действиями, проводимыми органами государственного управления, и т. п.

Реализация административно-правовых норм выявляет ряд особенностей в соответствии с характером задач, подлежащих исполнению, в соответствии с положением органов государственного управления, проводящих реализацию в системе государственных органов, и в соответствии с видами субъектов, которым адресована правовая норма.

Реализация административно — правовых норм представляет процесс, в отношении которого действуют определенные общие принципы. Этот процесс, несмотря на различие форм и методов, является единым процессом. Реализация социалистических административно — правовых норм играет служебную роль по отношению к материальным задачам, которые подлежат исполнению при ней, и различается в соответствии с этими задачами. Существенной составной частью реализации является массовая организационная работа. В отношении реализации выставляется требование оперативности порядка действий. При реализации административно-правовых норм принуждение является вспомогательным методом; основным методом является убеждение.

С чешского языка перевел С. Захаров

¹⁾ В оригинале prováděcí administrativně-právní normu, что значит проводящие (закон в жизнь) административно-правовые нормы — прим. перев.

²⁾ В оригинале interní předpisy — прим. перев.

ZUSAMMENFASSUNG

Unter Realisation von Verwaltungsrechtsnormen verstehen wir alle Formen, durch welche diese Normen ins Leben gerufen werden, also nicht nur die Applikation dieser Normen auf einen konkreten Fall in Form eines individualen Verwaltungsaktes. Die Realisation der Verwaltungsrechtsnormen hat zwei Hauptphasen. In der ersten Phase werden der Regel nach durch Organe der Staatsverwaltung verwaltungsrechtliche Durchführungsnormen, welche die Bestimmung des Gesetzes konkretisieren, erlassen. Zu diesen Formen gehören auch interne Vorschriften, denn auch diese sind Rechtsvorschriften. In der zweiten Phase kommt es entweder zur Erlassung des individuellen Verwaltungsaktes, oder durch Organisationsarbeit mit material-technischen Akten zur direkten Durchführung der Rechtsnormen, welche von den Organen der Staatsverwaltung durchgeführt werden.

Die Realisation der Verwaltungsrechtsnormen weist nach der Art der Aufgaben, die erfüllt werden sollen, eine Reihe Besonderheiten auf, die nach der Stellung des Organes der Staatsverwaltung, welche die Realisation im System der Staatsorgane und nach Art der Subjekte, denen die Rechtsnorm adressiert ist, durchführt.

Die Realisation der Verwaltungsrechtsnormen ist ein Prozeß für welchen gewisse gemeinsame Prinzipien gelten. Es ist ein Prozeß, der trotz aller Verschiedenheit der Formen und Methoden einheitlich ist. Die Realisation der sozialistischen Verwaltungsrechtsnormen hat im Verhältnis zu den materiellen Aufgaben, die bei der Realisation erfüllt werden sollen, eine dienende Rolle und differenziert sich nach diesen Aufgaben. Ein wesentlicher Bestandteil der Realisation ist die Massenorganisationsarbeit. Für die Realisation gilt die Forderung des operativen Verlaufes. Das Zwangsverfahren ist bei der Realisation der Verwaltungsrechtsnormen nur Hilfsmethode, die Grundmethode ist die Überzeugungsarbeit.

Übersetzt von K. Litsch

PŘIPOJENÍ SE K NÁVRHU NA ROZVOD MANŽELSTVÍ

ПРИСОЕДИНЕНИЕ К ЗАЯВЛЕНИЮ НА РАСТОРЖЕНИЕ БРАКА

DER ANSCHLUSS AN DEN EHESCHIEDUNGSANTRAG

ZDENĚK ČEŠKA

V rozvodové praxi se často setkáváme s případy, kdy se manžel, proti němuž směřuje návrh na rozvod manželství, k tomuto návrhu připojí. Připojení se k návrhu na rozvod vyjadřuje názorovou shodu manželů v tom, že jejich manželství je trvale a hluboce rozvráceno a že nejlepším východiskem z jejich neurovnaných poměrů je rozvod.

Na první pohled se zdá, že takováto názorová shoda manželů usnadní práci soudu provádějícímu v daném případě řízení o rozvod manželství. Někdy tomu tak skutečně je, avšak většinou nikoli.

To, že manželé souhlasně žádají o povolení rozvodu, neznamená vždy ještě, že by se shodovali také v názoru na to, kdo z nich je vinen rozvrátem manželství.

A tak soud tam, kde se manželé názorově rozcházejí v otázce viny na vzniklém rozvratu jejich manželství, je nucen nejen si ověřit, zda v daném případě skutečně došlo k hlubokému a trvalému rozvratu manželství z důležitých důvodů (§ 30 odst. 1 zák. o pr. rod.) a zda tu nejsou některé skutečnosti, které by mu bránily manželství rozvést (§ 30 odst. 2 a 3 zák. o pr. rod. s přihlédnutím k § 30 odst. 4 zák. o pr. rod. ve znění zák. opatření předsednictva Národního shromáždění č. 61/55 Sb.), nýbrž musí se též důkladně zabývat tím, který z manželů rozvrat zavini, zda jej snad nezavinili oba manželé, či dokonce zda na rozvratu nenese vinu žádný z nich. V takovýchto případech, kdy se manželé v názoru na vinu rozcházejí, neusnadňuje se soudu nijak práce a řízení se tím nezrychluje.

Pouze tam, kde manželé souhlasně žádají o upuštění od výroku o vině, a tam, kde se shodují i v názoru na vinu, má soud poněkud lehčí úlohu.

V prvním z uvedených případů je pro soud souhlasná žádost manželů závazná. Soud se tu nemusí nijak důkladně otázkou viny zabývat, protože v rozhodnutí pouze vysloví, že se od výroku o vině upouští (§ 31 zák. o pr. rod.). V případě druhém, tam kde se shodují návrhy obou manželů — účastníků rozvodového řízení — i co do viny na rozvodu, může se soud pro zjištění rozvratu manželství a viny na něm omezit na výslech

účastníků (§ 239 o. s. ř.) a ušetřit si tak práci s prováděním zbytečných, a jak říká důvodová zpráva k občanskému soudnímu řádu, mnohdy nastrčených důkazů.¹⁾

Z toho plyne, že připojení se k návrhu na rozvod manželství má v určitých případech význam pro zhospodárnění a urychlení řízení.

Forma připojení se k návrhu na rozvod manželství může být různá a k připojení může dojít v různém stadiu řízení. Někdy je obsaženo připojení již v samém návrhu na zahájení řízení o zrušení manželství rozvodem. Jindy se odpůrce připojí k návrhu až během řízení, a to buď hned na jeho začátku, když má po prvé příležitost se vyjádřit k návrhu na rozvod, nebo i později. Nezřídka se totiž stává, že manžel, proti němuž směřuje návrh na rozvod manželství, zaujme nejdříve k tomuto návrhu stanovisko záporné a požádá o zamítnutí návrhu, avšak později svůj názor změni a k návrhu se, ať už z jakéhokoli důvodu,²⁾ připojí.

K takovéto změně odpůrcova stanoviska může dojít během řízení kdykoli až do vydání rozhodnutí soudu první stolice ve věci samé, a je-li podán opravný prostředek, potom až do vydání pravomocného rozhodnutí soudu druhé stolice.³⁾

¹⁾ Nesmíme ovšem zapomínat na to, že v obou uvedených případech bude soud stejně důkladně a mnohdy dokonce ještě důkladněji a obezřeleji (zejména aby se zabránilo dobrovolným rozvodům) než v případech jiných zkoumat, zda v manželství opravdu došlo z důležitých důvodů k hlubokému a trvalému rozvratu a zejména zda povolení rozvodu nebude na újmu zájmům nezletilých dětí, které se z manželství narodily (§ 30 zák. o právu rod.).

²⁾ Velmi často se tak stává v případech, kdy řízení bylo dáno do klidu (§ 235 o. s. ř.) a poměry manželů se v době, kdy řízení takto odpočívalo, neurovnaly, takže navrhovatelka (navrhovatel) se rozhodla (rozhodl) v řízení pokračovat a odpůrce (odpůrkyně) rovněž nahlédl (nahlédla) neudržitelnost dalšího trvání manželství a k návrhu se připojil (připojila).

³⁾ Změna odpůrcova stanoviska k návrhu na rozvod manželství je změnou jeho návrhu ve věci samé, o níž mluví ustanovení §§ 72 a 183 odst. 2 o. s. ř. a kterou soud nepřipustí, jestliže by výsledky dosavadního řízení (po případě výsledky dosavadního řízení před soudem druhé stolice v souvislosti s výsledky řízení před soudem stolice první) nemohly být podkladem pro řízení o změněném návrhu. V tomto případě však soud změnu návrhu připustí prakticky vždy, protože si lze těžko představit případ, kde by změna odpůrcova postoje k návrhu na rozvod manželství, spočívající v jeho připojení se k uvedenému návrhu, uvedla v nívěč nebo natolik znehodnotila výsledky dosavadního řízení, že by nemohly být podkladem pro řízení o změněném návrhu.

Proto také není třeba, aby odpůrce odůvodňoval své připojení k návrhu na rozvod manželství, i když původně žádal jeho zamítnutí.

Připojení se k návrhu na rozvod manželství má důležitý význam zejména tam, kde podává návrh na rozvod manžel, jenž je výlučně viněn rozvratem manželství. Jestliže se totiž druhý — zcela nevinný — manžel nepřipojí k návrhu, nesmí soud proti jeho vůli manželství rozvést (§ 30 odst. 3 zák. o právu rod.), nejsou-li ovšem v daném případě splněny podmínky uvedené v ustanovení § 30 odst. 4 zák. o právu rod.

Tím se však význam připojení k návrhu na rozvod manželství nevyčerpává. Jím vyjadřuje, jak už o tom bylo výše hovořeno, ve všech případech manžel, proti němuž směřuje návrh, svůj souhlas se zrušením manželství rozvodem na základě toho, že je manželství účastníků rozvráceno. To je důležitá skutečnost, pomáhající soudu vytvořit si správný názor na poměry, které mezi rozvádějícími se manžely panují.

Nelze však na druhé straně připojení se k návrhu na rozvod manželství přeceňovat a přiznávat mu charakter samostatného návrhu na zahájení rozvodového řízení. A to je důležité zejména pro řešení správného postupu soudu v případě zpětvzetí návrhu na rozvod.

Když totiž navrhovatel vezme svůj návrh na zrušení manželství rozvodem zpět, pomíjí tím i účinnost projevu vůle druhého manžela — odpůrce, který si rovněž přál, aby manželství bylo rozvedeno.

Zájem na udržení manželství a zabránění zbytečným, často neuváženým rozvodům velel zákonodárci, aby v rozvodových věcech přiznal účinnost zpětvzetí návrhu na zahájení řízení účastníkem bez dalšího, aniž by do toho soud mohl zasahovat (§ 234 o s. ř.). Jakmile tedy vezme navrhovatel svůj návrh na rozvod manželství zpět, je soud povinen řízení zastavit, ať už se odpůrce k návrhu připojí či nikoli.

V praxi se ovšem někdy stává, že potom, co došel soudu návrh na rozvod manželství podaný jedním z manželů, dojde mu nový samostatný návrh na rozvod téhož manželství, avšak od manžela druhého.⁴⁾

Soudy nezaujímají dosud jednotné stanovisko k tomuto novému návrhu podanému druhým manželem a nevyvozují z něho vždy stejné důsledky pro další řízení.

Ve většině případů spojují soudy oba návrhy ke společnému projednání a rozhodnutí podle § 71 o s. ř.. Tento postup je však nesprávný. Soud sice může spojit ke společnému jednání a rozhodnutí věci, které

⁴⁾ Takové případy nejsou ojedinělé a právě ony vyvolaly nutnost řešení některých procesních otázek, na které se tento článek pokouší dát odpověď.

jsou u něho zahájeny a spolu souvisí, ať už jde o věci mezi týmiž či jinými účastníky, avšak v našem případě nelze mluvit o tom, že by šlo o dvě různé věci, i když tu byly podány dva návrhy různými osobami. Předmětem obou návrhů je nesporně táž věc, a to rozvod manželství týchž účastníků řízení. Je v tomto případě lhostejné, že se snad manželé neshodují v otázce viny na rozvratu manželství a že třeba uvádějí různé důvody pro to, aby manželství bylo rozvedeno. Zajímá nás tu právě jen totožnost předmětu řízení, vyplývající jasně z obou návrhů.

Jde-li ale o tutéž věc mezi týmiž účastníky, nemůže být řeči o spojení obou podaných návrhů na rozvod manželství podle ustanovení § 71 o. s. ř., které z důvodu hospodárnosti umožňuje spojení dvou či dokonce více samostatných věcí ke společnému projednání, po případě i rozhodnutí za účelem zrychlení a zlevnění všech spojených řízení.

V našem případě od okamžiku, kdy byl jedním manželem podán návrh na rozvod manželství, vadí podání dalšího návrhu na rozvod téhož manželství překážka litispendence, a to až do vyřízení prvního návrhu.

* * *

Jak už bylo uvedeno, zastává praxe našich soudů stanovisko opačné a opírá se při tom o to, že v každém z obou rozvodových návrhů, které podali samostatně manžel a manželka, jsou uváděny jiné skutečnosti a důvody, na základě kterých má být manželství rozvedeno, a že tudíž nejde v těchto návrzích o týž předmět řízení. Z tohoto důvodu nevadí pak projednání návrhu druhého manžela překážka litispendence, t. j. překážka věci zahájené.

Soudy jsou tu zřejmě ovlivněny starou praxí z doby platnosti obecného zákoníka občanského a civilního řádu soudního, jakož i buržoasní literaturou. Jak judikatura nejvyššího soudu, tak komentáře k procesním předpisům i právnická literatura⁵⁾ připouštěly totiž t. zv. vzájemné rozvodové žaloby, aniž by těmto žalobám vadila překážka litispendence.

I v době platnosti starého práva se však proti této praxi a proti tomuto řešení ozývaly hlasy odporu poukazující na to, že vzájemná rozvodová žaloba není v poměru k žalobě původní ničím jiným než žalobou mezi

⁵⁾ Procházka věnoval této otázce prakticky celou jednu studii. Viz Procházka, *Litispendence u žalob z konkurujících nároků*; *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně, Praha—Brno, 1932*, str. 129.

týmiž účastníky v téže věci a že jí proto vadí překážka litispendence. Argumentováno bylo též tím, že o předmětu sporu, o rozvodu manželství, nemůže být rozhodnuto dvěma rozsudky. Na tom nic neměnilo ani to, že se návrhy stran co do rozhodnutí o vině třeba různily.⁶⁾

Nebudeme se samozřejmě blíže zabývat otázkou, zda byly vzájemné rozvodové žaloby v době platnosti starého práva přípustné nebo nikoli, protože musíme vycházet z dnešního zákonného stavu. Historická reminiscence nám má toliko ukázat, z čeho pramení dnešní chybná praxe našich soudů, a dále chceme její pomocí poukázat na nedostatky, kterými i za platnosti starého občanského práva hmotného a procesního trpěla praxe uznávající přípustnost vzájemných rozvodových žalob.

Především musíme vzít v úvahu to, že se řízení o rozvod manželství podle občanského soudního řádu nezahajuje žalobou, nýbrž návrhem na zahájení řízení, a že řízení ve věcech manželských je upraveno odlišně od řízení o žalobách. Nemůže být tedy vůbec řeči o „vzájemné rozvodové žalobě“, i když obecně jinak vzájemné žaloby nejsou podle našeho platného práva v občanském soudním řízení vyloučeny.⁷⁾ Představuje proto návrh druhého manžela zcela samostatný návrh, odlišný od návrhu manžela prvního. Chceme-li být důslední, pak v případě, že by tu nebyla překážka litispendence vadící projednání návrhu druhého manžela, musíme uznat možnost dvojího samostatného projednání téže věci, a tudíž i možnost vydání dvojího rozhodnutí o ní, a to možná dokonce s různým obsahem (ať co do samého výroku o rozvodu manželství nebo alespoň co do výroku o vině na něm). Nikde totiž nenajdeme kogentní ustanovení, které by nutilo soud v každém případě ke spojování dvou rozvodových návrhů. Je tu jen možnost takového spojení, kterou poskytuje ustanovení § 71 o. s. ř. Ani tato možnost spojení dvou rozvodových návrhů ke společnému projednání a rozhodnutí nám však mnoho nepomůže, neboť soud musí svým, byť i jen jediným rozhodnutím vyřídit oba návrhy. To by se mělo projevit alespoň v úvodní části rozvodového rozsudku. [Vždyť šlo o dvě samostatné věci a oba manželé vystupovali ve spojeném řízení jak v roli navrhovatele (navrhovatelky), tak v roli odpůrce (odpůrkyně]. To se ovšem v praxi neděje a bylo by to také absurdní, stejně

⁶⁾ Jüttner, *Nepřípustnost t. zv. vzájemných žalob o rozvod*; *Soudcovské listy*, roč. X., str. 194, 195.

⁷⁾ *Učebnice občanského práva procesního*, Praha 1955, str. 154.

jako je absurdní hlásání možnosti vydání dvou samostatných rozhodnutí o rozvodu téhož manželství, t. j. možnosti vydání dvou, po případě i od sebe odchylných rozhodnutí ve věci osobního stavu. Tu je třeba si uvědomit, že nepochybně bylo snahou zákonodárce zabránit nejistotě a zmatkům právě ve věcech osobního stavu, jak o tom svědčí i ustanovení § 8 obč. zák., § 199 písm. a) o. s. ř., § 237 o. s. ř., § 307 o. s. ř., § 643 o. s. ř. a j. A protože nelze připustit vydání dvojího rozhodnutí o rozvodu týchž manželů, nemůžeme návrh podaný druhým manželem, když už řízení na základě dřívějšího návrhu prvního manžela bylo zahájeno, považovat za samostatný návrh a řízení o něm za samostatné rozvodové řízení.

I ti, kdož obhajovali možnost podání vzájemné rozvodové žaloby podle c. ř. s., pocítovali slabinu svého názoru na tuto věc právě v otevřené možnosti vydání dvou samostatných rozhodnutí a doporučovali tu legislativní úpravu.⁸⁾

Buržoasní procesualistika viděla nedostatek právní úpravy i v tom, že pro rozličnost důvodů stanovených zákonem jako důvody rozvodu (§ 109 o. z. o.) nebo rozluky (§ 13 zák. č. 320/1919 Sb. z. a n.) bylo možné, aby jeden z manželů podal i více žalob o rozvod manželství, opírajících se o různé rozvodové důvody, které by byly projednány třeba paralelně vedle sebe a o nichž by bylo možno vydat více rozsudků, týkajících se rozvodu téhož manželství.⁹⁾

I když se judikatura i literatura silně bránily pomocí rozličných právních konstrukcí uvedené možnosti, přece jen nemohly popřít, že za daného právního stavu a při neuznávání litispendence u rozvodových žalob, bylo vydání dvou třeba vzájemně si odporujících rozsudků možné i na základě dvou samostatných žalob téhož manžela.

Takový problém v našem občanském soudním řízení samozřejmě už řešit nemusíme.

Zákon o právu rodinném vůbec nevypočítává, a to ani příkladmo, důvody, pro které by bylo lze manželství rozvést, nýbrž omezuje se na stanovení podmínek rozvodu uvedených v ustanovení § 30. Nejdůleži-

⁸⁾ Procházka, *Litispendence u žalob z konkurujících nároků*; *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*, Praha—Brno 1932, str. 155, 163.

⁹⁾ Procházka, *Litispendence u žalob z konkurujících nároků*; *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*, Praha—Brno 1932, str. 155.

tějšší z těchto podmínek pro povolení rozvodu manželství je existence hlubokého a trvalého rozvratu manželství, který ovšem musí nastat z důležitých důvodů (§ 30 odst. 1 zák. o právu rod.).

V každém návrhu na rozvod manželství musí být proto v první řadě tvrzen hluboký a trvalý rozvrat manželství. Bylo by při tom protismyslné, kdybychom připouštěli možnost současného podání dvou rozvodových návrhů jednoho manžela, ve kterých by byl tvrzen hluboký a trvalý rozvrat téhož manželství, i když by se druhý návrh opíral o jiné důvody jeho vzniku. Není sporu o tom, že současné podání dvou rozvodových návrhů a jejich paralelní projednání je podle našeho práva nepřipustné. Dokud není řízení o rozvod manželství pravomocně ukončeno, může uplatnit navrhovatel další důvody pro rozvod klidně v zahájeném již řízení a není třeba, aby podával nový samostatný návrh na rozvod. Takovému novému návrhu by rovněž nepochybně vadila překážka litispendence.

I ta okolnost, že náš rodinný zákon nevypočítává důvody pro povolení rozvodu manželství, mluví pro to, abychom nepřipustili nové rozvodové návrhy kteréhokoli manžela, když už jednou bylo řízení o rozvod téhož manžela zahájeno. Takovým novým návrhům by vadila překážka věci zahájené.

* * *

Jestliže tedy některý z manželů podá samostatný návrh na rozvod manželství, ačkoli řízení o rozvod tohoto manželství bylo již jednou zahájeno na základě návrhu druhého manžela, pak musí soud zvolit jiný procesní postup, než jaký je uveden v § 71 o. s. ř.

Soud by tu měl druhý návrh na zahájení řízení odmítnout a limine a kdyby si snad překážky litispendence povšimnul až tehdy, když už začal ve věci konat řízení, pak by měl vzhledem k ustanovení § 57 odst. 2 (v souvislosti s ustanovením § 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř. toto řízení i rozhodnutí snad v něm vynesena zrušit a vedle toho rovněž návrh odmítnout.

Takový postup by však byl postupem formalistickým, kterým by se řízení je prodlužovalo. Návrh později podaný totiž obsahuje zcela určité vyličení důležitých skutečností odůvodňujících, proč má být manželství rozvedeno, a dále obsahuje i označení důkazů pro potvrzení těchto skutečností. Kromě toho pak sám tento později podaný návrh je projevem

vůle, kterým odpůrce původního navrhovatele vyjadřuje svůj souhlas s povolením rozvodu manželství, o který svým návrhem chtěl rovněž požádat. Prostým odmítnutím návrhu by ztratila uvedená fakta pro řízení význam, nebyla-li by ovšem později jinak uplatněna.

Nebude proto soud postupovat podle § 57 o. s. ř., nýbrž ve snaze vyhnout se zbytečným formalitám (§ 1 odst. 2 o. s. ř.) a zajistit rychlou i účinnou ochranu majetkových a osobních práv občanů (§ 1 odst. 1 o. s. ř.), neodmítne později podaný návrh, nýbrž jej bude považovat (podle jeho podstaty) za připojení se druhého manžela k návrhu na rozvod podanému manželem prvním.

Jen takový postup je v souladu s pokrokovými zásadami, na nichž je založeno naše nové neformalistické občanské soudní řízení.

Podání samostatného návrhu na rozvod manželství tam, kde již řízení o rozvod bylo zahájeno na návrh druhého manžela, není tedy ničím jiným, než jednou z forem připojení se k návrhu na rozvod manželství, se všemi důsledky, které z toho plynou.

Proto nelze za takový druhý návrh v téže věci (který nemůže být považován za návrh na zahájení řízení) — jak se to někdy děje — vybírat soudní poplatek. Tento poplatek by byl tak zaplacen za jednu občansko-právní věc dvakrát, a účastníci řízení by utrpěli neprávem újmu. Jestliže byl tedy poplatek vybrán i za druhý návrh, má osoba, která jej zaplatila, nárok na jeho vrácení.

Dalším důsledkem toho, že v daném případě jde pouze o jednu z forem připojení se k návrhu na rozvod manželství, je pak i to, že vezme-li navrhovatel (který podal první návrh) svůj návrh na rozvod zpět, soud řízení zastaví.

To plyne jednoznačně z ustanovení § 234 o. s. ř. a odpůrce (který podal svůj návrh později) nemůže proti tomu nic dělat, protože ke zpětvzetí návrhu navrhovatelem není třeba jeho přivolení, a jeho vlastní návrh nemá povahu samostatného návrhu na zahájení řízení. Takovou povahu ani mít nemůže, protože kdyby ji měl a kdyby ho nebylo možno použít jinak, musil by jej soud pro překážku litispendence, jak už o tom bylo hovořeno, odmítnout.

Nelze samozřejmě uvažovat o tom, že později podaný návrh na rozvod manželství, když už řízení bylo na jiný návrh zahájeno, nějak oživil

nebo nabyl znovu účinnosti zpětvzetím dřívějšího návrhu a že by se v řízení pokračovalo bez dalšího na základě tohoto druhého návrhu.¹⁰⁾

Jestliže navrhovatelův odpůrce bude chtít svůj návrh přece jen uplatnit, bude jej musit podat u soudu znovu.

Zdá se, že takovéto řešení není zcela v souladu s hospodárností řízení, neboť tady nutíme odpůrce podat znovu návrh, který podal už jednou.

Přesto však je nutno na uvedeném řešení trvat. Vyžaduje to přesné dodržování procesních předpisů, které jinou cestou neukazují a také nepřipouštějí. Při opětovném podání návrhu, který odpůrce podal již jednou a který nebylo možno považovat za samostatný návrh, je nyní ovšem nutno zaplatit předepsaný soudní poplatek (nebude-li dosaženo osvobození od něho).

V novém návrhu na rozvod se zpravidla původní odpůrce neomezí jen na ty skutečnosti a důkazy, které uvedl dříve, nýbrž patřičně je doplní podle výsledků řízení provedeného na základě návrhu druhého manžela a po případě i podle dalšího vývoje vztahů mezi manžely, jak se nově utvářely během provedeného rozvodového řízení a po něm.

Bude-li řízení na základě zpětvzetí návrhu zastaveno, je tady také možnost, že odpůrce, ač původně se svým samostatným podáním k návrhu na rozvod připojil, upustí od podání nového zvláštního návrhu (povedou jej k tomu třeba dosavadní výsledky zastaveného řízení) a tak bude tato rozvodová záležitost vyřízena.

I tato možnost udržení manželství v případě zpětvzetí návrhu na zrušení manželství rozvodem, ačkoli si od ní nelze příliš mnoho slibovat, mluví pro to, abychom samostatný návrh jednoho z manželů tam, kde už řízení o rozvod bylo zahájeno na základě návrhu druhého manžela, považovali pouze za připojení se k tomuto návrhu.

¹⁰⁾ Poté, když byl tento článek dán do tisku, usnesl se redakční kolektiv vypracovávající komentář k občanskému soudnímu řádu přijmout stanovisko odpovídající názoru autora tohoto článku, že totiž návrh manžela na rozvod manželství podaný tehdy, když už bylo rozvodové řízení zahájeno na návrh manžela druhého, nutno považovat za pouhé připojení se k tomuto dřívějšímu návrhu.

Dodržování zásady hospodárnosti řízení vedlo však pracovníky komise připravující komentář k názoru, podle něhož, vezme-li původní navrhovatel svůj návrh zpět, oživne návrh, považovaný za pouhé připojení se k návrhu druhého manžela, v původní podobě.

Autor tohoto článku setrvává však na svém stanovisku a nepovažuje řešení komise pro vypracování komentáře k občanskému soudnímu řádu za procesně čisté, protože není opřeno o zákonná ustanovení.

РЕЗЮМЕ

В практике судов по расторжению браков мы очень часто встречаемся с случаями, когда супруг, против которого было сделано заявление о расторжении брака, присоединяется к этому заявлению.

Такое присоединение к заявлению о расторжении брака облегчает суду его работу, поскольку заявления обоих супругов совпадают по вопросу о вине в расторжении брака, так как для установления факта разлада в браке и виновности в нем суд может ограничиться опросом сторон (§ 239 ГПК). (Однако это не освобождает его от обязанности обстоятельно проверить, наступил ли в браке участников производства действительно глубокий и продолжительный разлад и не противоречит ли разрешение расторжения брака интересам несовершеннолетних детей.) Помимо же этого, если оба супруга ходатайствуют об опущении указания о вине (§ 31 зак. о семье), суд связан их заявлением и не должен останавливаться на рассмотрении вопроса о вине. В судебном решении он только укажет, что указание о вине было упущено.

Однако присоединение к заявлению о разводе имеет серьезное значение и в том случае, когда о расторжении брака ходатайствуют супруг, по исключительной вине которого произошел семейный разлад (§ 30, ч. 3 зак. о семье, в редакции законного мероприятия Президиума Национального Собрания № 61/55 СЗ). В таком случае, если невиновный супруг не присоединится к заявлению о разводе и если не были соблюдены условия ч. 4 § 30 зак. о семье, то суд, вопреки воле невиновного супруга, не может расторгнуть брака.

Но несмотря на то, что присоединение к заявлению о разводе имеет юридическое значение, оно все-таки не имеет характера самостоятельного заявления о возбуждении производства. Это проявляется в том, что если заявитель откажется от заявления о расторжении брака, то дело прекращается производством, а именно вне зависимости от того, что другой супруг присоединился к заявлению о расторжении брака. Этого требует заинтересованность в удержании брака.

Форма присоединения к заявлению о расторжении брака может быть разной. Иногда присоединение содержится уже в самом заявлении о возбуждении производства; в других случаях оно имеет место только в течение производства, а именно, или в самом его начале, когда противная сторона впервые получает возможность высказаться по поводу заявления о расторжении брака, или хотя бы в более поздней стадии производства.

Особым случаем присоединения к заявлению о расторжении брака является самостоятельное заявление о расторжении брака, сделанное другим супругом в то время, когда производство по расторжению брака было уже возбуждено на основании заявления первого супруга. На практике такие самостоятельные заявления имеют место, но их рассмо-

трение возбуждает препятствие литиспенденции, так как их предметом является расторжение того же брака, который был уже принят к производству.

Однако суд не может отклонить такое заявление на основании постановлений § 57 ГПК. Он должен обсудить его по его содержанию и считать его присоединением к заявлению первого супруга о расторжении брака.

Из этого следует, что указанное заявление второго супруга не подлежит обложению сбором, который в противном случае был бы уплачен два раза. А помимо этого, если заявитель откажется от своего заявления о расторжении брака, то в результате этого (как было уже сказано выше) теряет силу действия и заявление второго супруга и дело прекращается производством. Если второй супруг будет настаивать на своем заявлении, то он должен будет сделать его снова, что несомненно в известных случаях (также на основании результатов состоявшегося уже производства) не будет иметь места. Равно это является одним из юридических средств, способствующих сохранению действительного брака.

С чешского языка перевел С. Захаров

ZUSAMMENFASSUNG

In der Ehescheidungspraxis der Gerichte kommen oft Fälle vor, bei denen sich der Ehegatte, gegen den der Scheidungsantrag gerichtet ist, diesem Antrag anschließt.

Wenn sich beide Ehegatten in der Ansicht über die Schuld einig sind, erleichtert der Anschluß an den Ehescheidungsantrag die Arbeit des Gerichtes. Es kann sich nämlich bei der Ermittlung der Zerrüttung der Ehe und der Schuld an ihr auf das Verhör der Teilnehmer begrenzen (§ 239 der Zivilprozeßordnung). Dennoch ist das Gericht nicht von der Pflicht befreit, gründlich festzustellen, ob in der Ehe der Parteien, wirklich eine tiefe und fortdauernde Zerrüttung eingetreten ist und ob sich die Bewilligung der Scheidung nicht zum Nachteil der Interessen der minderjährigen Kinder auswirkt. Außerdem, wenn die Ehegatten gemeinsam das Gericht ersuchen, vom Ausspruch über die Schuld abzulassen (§ 31 des Familiengesetzbuches), ist dieses durch ihren Antrag gebunden und muß sich nicht mit der Frage der Schuld befassen. Im Urteil stellt es nur fest, daß vom Ausspruch über die Schuld abgesehen wurde.

Der Anschluß an den Ehescheidungsantrag hat aber auch dann eine wichtige Bedeutung, wenn nur der Ehegatte, der die ausschließliche Schuld an der Zerrüttung der Ehe trägt, um die Scheidung ersucht (§ 30 Abs. 3 des Familiengesetzbuches im Wortlaut der Gesetzverfügung des Präsidiums der Nationalversammlung Nr 61/1955 d. G. S.). Wenn sich nämlich der unschul-

dige Ehegatte dem Scheidungsantrag nicht anschließt und wenn die Bedingungen des § 30 Abs. 4 des Familiengesetzbuches nicht erfüllt sind, darf das Gericht gegen den Willen des unschuldigen Gatten die Ehe nicht scheiden.

Abwolle der Anschluß an den Ehescheidungsantrag rechtlich von Bedeutung ist, hat er dennoch nicht den Charakter eines selbstständigen Antrages zur Einleitung des Verfahrens. Das hat seine Folgerung darin, daß das Verfahren, sobald es zu einer Zurücknahme des Ehescheidungsantrages durch den Antragsteller kommt ohne Rücksicht darauf, ob sich der Ehegatte dem Antrag angeschlossener hat, eingestellt wird. Das Interesse an der Erhaltung der Ehe gebietet so.

Die Form des Anschlusses an den Ehescheidungsantrag kann verschieden sein. Der Anschluß an den Antrag kann schon im Antrag zur Eröffnung des Verfahrens enthalten sein, oder es kann erst im Verlauf des Verfahrens dazu kommen, und zwar gleich beim Beginn des Verfahrens, wenn der Widersacher die erste Gelegenheit hat sich zum Ehescheidungsantrag zu äußern oder erst im späteren Stadium des Verfahrens.

Um einen besonderen Fall des Anschlusses an den Scheidungsantrag handelt es sich dann, wenn der zweite Gatte, nachdem das Scheidungsverfahren schon auf Grund eines Antrages des ersten Ehegatten eingeleitet wurde, einen selbstständigen Scheidungsantrag stellt. Solche selbstständige Anträge kommen in der Praxis vor, ihrer Behandlung steht aber das Hindernis der „litis pendentis“ entgegen, da ihr Verhandlungsgegenstand die Scheidung der gleichen Ehe ist, in der schon ein Verfahren eingeleitet wurde.

Das Gericht darf aber den Antrag des zweiten Ehegatten nach der Bestimmung des § 57 des Z. P. O. nicht zurückweisen. Es muß den Antrag seinem Inhalt nach beurteilen und ihn als Anschluß zum Scheidungsantrag des ersten Ehegatten betrachten.

Aus diesem geht hervor, daß für den Antrag des zweiten Gatten keine Gerichtstaxe erhoben werden kann, da sie sonst in einer Sache zweimal bezahlt würde. Außerdem, wenn der Antragsteller seinen Scheidungsantrag zurücknimmt, fällt damit (wie schon oben erwähnt wurde) die Wirksamkeit des Antrages des zweiten Gatten und das Verfahren wird eingestellt. Wenn der zweite Gatte weiter auf seinem Antrag bestehen will, muß er ihn beim Gericht neu geltend machen; in manchen Fällen wird es gewiß (auch auf Grund des bisherigen Verlaufes des Verfahrens) nicht soweit kommen. Auch das ist eines der Rechtsmittel, die uns beim Erhalten der gütigen Ehe helfen.

Übersetzt von K. Litsch

VZNIK TRESTNĚ PRÁVNÍCH USTANOVENÍ ZEMSKÝCH ZŘÍZENÍ O PODDANSKÝCH VZPOURÁCH

ВОЗНИКНОВЕНИЕ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ ПОСТАНОВЛЕНИЙ
ЗЕМСКИХ ЗРІЗЕНІЙ О ВОССТАНИЯХ КРЕПОСТНЫХ

DER URSPRUNG DER STRAFRECHTLICHEN BESTIMMUNGEN ÜBER DIE
AUFSTÄNDE DER UNTERTANEN IN DEN LANDESORDNUNGEN

KAREL MALÝ

Při zpracování dějin státu a práva v ČSR zůstalo až dosud téměř opominuté naše feudální trestní právo. Nejen že dosud nemáme žádný souhrnný marxistický pohled na vývoj a obsah českého feudálního trestního práva,¹⁾ ale nenalezneme jej ani u vědy buržoasní. A tak ještě dnes musíme bohužel souhlasit s názorem vysloveným v dvacátých letech tohoto století, že české trestní právo, zvláště zemské, je jednou z nejzanedbanějších částí naší právní historie.²⁾

Ze starších prací nacházíme velmi skoupé zpracování feudálního trestního práva s hlediska dnešních požadavků a potřeb již ovšem nevyhovující u JIREČKA a u K. JIČÍNSKÉHO,³⁾ z části i u Jos. SLAVÍČKA, který se pokusil o historický výklad základů rakouského trestního práva.⁴⁾

Dosud jediným, avšak pro svou kusost a neúplnost neuspokojivým, je pokus SOLNAŘŮV o rozbor theoretických základů českého feudálního trestního práva.⁵⁾ Určitý přínos znamenaly práce R. RAUSCHERA a MARKOVA.⁶⁾

¹⁾ Jediným marxistickým, přitom však kusým a spíše ukázkovým přehledem jsou některé kapitoly v thesích k učebnici V. Vaněčka *Krátké dějiny státu a práva ČSR*, Praha 1955; vznik trestního práva je naznačen v práci téhož autora *Počátky práva a státu v Československu*, Praha 1946.

²⁾ Srov. Rauscher, *Usmrcení člověka v českém právu zemském*, Bratislava 1929.

³⁾ Jireček, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě* (I, 1863, zejména strany 168—178, II, 1864, zejména str. 249, 260).

Jičínský, *Vývin českého právnictví*, Praha 1862.

⁴⁾ Slavíček, *Úvod ve studium trestního práva*, Praha 1866.

⁵⁾ Solnař, *Ž dějin českého práva trestního*, Praha 1921.

⁶⁾ Rauscher, *Usmrcení člověka v českém právu zemském*, Bratislava 1929. *Trestné činy proti životu u OZZ a v Hrdilném řádu Josefa I. O krádeži a loupeži v českém právu zemském*, Bratislava 1929. Markov, *K dějinám českého práva trestního*, Bratislava 1933.

Zejména zůstává neprozkoumána ostatní velká oblast feudálního trestního práva, která zahrnuje látku, jež je pro celkový obraz a pro zhodnocení celkového vývoje státu a práva u nás podstatně důležitější. Jsou to trestné činy, které směřují přímo proti feudálnímu řádu, proti feudálům jako třídě, proti feudálnímu státu a jeho orgánům. Je jasné, proč ke zpracování tohoto úseku feudálního práva nemohla buržoasní věda přikročit a proč si všímala zvláště takových druhů deliktů, které se svou atraktivností přímo nabízely, na př. vražda, loupež a pod.

Nad to pak zůstala téměř nedotknuta důležitá oblast městského trestního práva; důležitá nejen proto, že se vztahovala na velké masy obyvatelstva feudálních měst, ale zvláště také proto, že v období absolutismu, kdy se stává městské právo subsidiárním v poměru k právu zemskému, je v 18. stol. rozšířena jeho platnost i pro poddané a řídí se jím proto naprostá většina obyvatel země. Zdaleka nemůže dnes už dostačit zastaralé a spíše populární zpracování městského trestního práva u Z. Wintra,⁷⁾ cenné jako sbírka materiálu.

* * *

Z této neprozkoumané problematiky dějin našeho trestního práva nás dnes především zajímají ty úseky, ve kterých se nejvíce projevovala třídní povaha feudálního práva jako ostrého nástroje, jehož vládnoucí třídy bezohledně používaly k upevňování a ochraně feudálního pořádku, k udržení své moci a nadvlády nad nevolníky.⁸⁾ Je nepochybné, že právě trestní právo se svým systémem krutých trestů a bezostyšného násilí se k tomu zvláště dobře hodilo.

Funkci ochrany a upevnění společenských feudálních vztahů plnilo také zemské trestní právo 15. — 16. stol. u nás, ve kterém nalézáme již poměrně rozvinutý systém trestných činů, které tak či onak směřují proti feudálnímu společenskému řádu, třídě feudálů a jejímu státnímu aparátu.

Již v prvním zákoníku zemského práva — Vladislavských zřízeních zemských z r. 1500, která jsou ovšem shrnutím dosavadního práva obyčejového, soudních nálezů a sněmovních usnesení, je stíháno každé

⁷⁾ Winter, *Kulturní obraz českých měst*, II, 1892, str. 773—833.

⁸⁾ Lenin, *Spisy* 29, str. 445, rus. vyd. IV.

jednání, které ohrožuje autoritu zemské vlády a jednotlivých úředníků,⁹⁾ feudálních soudů a řízení před nimi,¹⁰⁾ řadou předpisů je chráněno státní zřízení¹¹⁾ a měna.¹²⁾ Další redakce zemských zřízení dále rozšiřují okruh těchto trestných činů. Zvláště tak činí Zemská zřízení z r. 1549, která zavádějí v souladu s posílením královské moci mezi jiným i zvláštní ochranu majestátu.¹³⁾

Zákony však nebyly jedinou formou platného práva. Vedle nich existoval jako důležitý zdroj trestního práva i soudní nález. Vydání zákonů zemského práva totiž nejen že neodstranilo „svobodné nalézání práva“ na soudech, které umožňovalo co největší libovůli šlechtických soudců, ale ještě ji i výslovně potvrdilo.¹⁴⁾

Až do Obnovených zřízení zemských, která tuto praxi výslovně zakázala,¹⁵⁾ musíme mít tedy stále ještě při zkoumání feudálního trestního práva na zřeteli soudní praxi, která nejen uváděla právní normy v život, ale nadto je ještě i vytvářela.

Ať však již jde o normy feudálního trestního práva jakéhokoli druhu, ať vznikly tak či onak, všechny mají určité společné znaky: jako trestné činy jsou postižena taková jednání, která nebezpečným způsobem porušují důležité zájmy vládnoucí třídy. Tresty, které jsou ukládány, a jejich veřejný krutý výkon jsou nepokrytě nástrojem třídního útlaču a mají zastrášovat a terorizovat každého, kdo by se pokusil o útok na stávající společenský řád.¹⁶⁾

Z celého komplexu společenských vztahů, které byly feudálním právem chráněny, měli feudálové největší zájem na ochraně vlastnictví a to

⁹⁾ *Vladislavská zřízení zemská* (dále VZZ), čl. 416; AČ V., str. 194; čl. 241, str. 130; čl. 434, str. 208.

¹⁰⁾ Viz tamtéž, na př. čl. 251, str. 133; čl. 268, str. 138; čl. 429, str. 206; čl. 434, str. 207—208.

¹¹⁾ Viz tamtéž, na př. čl. 413, str. 193; čl. 155, str. 262; čl. 414, str. 194.

¹²⁾ Viz tamtéž, na př. čl. 430, str. 206; čl. 432, str. 207; čl. 466, str. 223.

¹³⁾ Viz *Zemská zřízení* (dále ZZ) 1549, čl. A 4-A9, C. i. b., t. IV. p. 1. sec. 1, str. 136—138; k tomu srov. B. Voborník, *Královská pravomoc v Čechách*, Bratislava 1931, zvl. str. 12.

¹⁴⁾ Viz VZZ v čl. 553, AČ V., str. 261; k tomu srov. R. Rauscher, *O nálezech zemského soudu českého XVI. stol.*, Sborník věd státních a právních, Praha 1933.

¹⁵⁾ *Obnovená zřízení zemská* (dále OZZ), čl. D XLIX.

¹⁶⁾ České zemské trestní právo trestá smrtí s dnešního hlediska celkem nepatrné delikty — tak na př. za stížnost na nejvyššího purkrabí je uložena ztráta hrdla — srov. *Výpis z desk zemských*, ruk. Univ. knih. XVII, A 23, fol. 15.

jak půdy, tak i nevolníků. Zemské trestní právo české stavovské monarchie poskytuje právní ochranu movitému i nemovitému vlastnictví feudálovu. Zatím co právní ochrana movitého majetku byla zajištěna zejména trestáním deliktů krádeže a loupeže,¹⁷⁾ musila ochrana nemovitého majetku, především základního výrobního prostředku — půdy, počítat s nejrůznějšími případy útoků, které mohly směřovat buď přímo na celý komplex pozemkového majetku feudála — jeho panství — a to s cílem uchvátit je, zmocnit se ho násilím jako celku¹⁸⁾ nebo zmocnit se jenom jeho určité části — na př. porušením hranic, mezí a pod.¹⁹⁾ Útok na vlastnictví feudálovo mohl být také veden nepřímou. Mohl směřovat proti poddaným vrchnosti, buď proti nim osobně nebo proti gruntům, na kterých seděli, a to tak, že se jiný feudál zmocnil nejen půdy a usedlosti, poddanými držené, případně jejich úrody, ale i jich samých jako žádoucí pracovní síly.²⁰⁾ Na věci při tom nic nemění skutečnost, že asi při takovém „výtržném“ zmocnění se poddaného nebylo jisté, zda patří postiženému feudálovi, či útočníku a často šlo zřejmě i o poddané zběhlé.

Je jasné, že i v tomto případě směřoval útok proti vrchnosti samé, i když nepřímou. Z jiných feudálových práv majetkového charakteru mohlo být ohroženo i jeho právo myslivosti.²¹⁾ Rušiteli pak mohli být nejen vlastní poddaní, nýbrž i jiný feudál.²²⁾

Většina těchto činů byla ve VZZ zahrnuta pod široký pojem „pychu“, pod který pak spadalo takové jednání, kterým byl vlastník rušen ve svém právu věc (zejména lesy, louky, role = „dědiny“, řeky, potoky) užívat, nebo jímž byla způsobena vlastníku věci škoda. Další jiná jednání pod

¹⁷⁾ Srov. R. Rauscher, *O krádeži a loupeži v českém právu zemském.*

¹⁸⁾ Viz čl. 408 VZZ, AČ. V., str. 185—186.

¹⁹⁾ Srov. na př. čl. 393 VZZ, tamtéž, str. 179.

²⁰⁾ K tomu srov. nálezkomorního soudu z r. 1510, AČ. XIII., str. 465, č. 1784. Pro polovinu 16. století srov. na př. ruk. Univ. knih. XVII, D 1, pod. lit. Q 18, nálezk zemského soudu z r. 1557: „... Tu kdež sú oni bratři témuž člověku jeho Pavlovi vložili se v dvůr na kterémž sedí týž Pavel jeho... tak že sou se dali v užívání dědin, vobilí z gruntův jeho brali a voziti pryč dali, pšenice, žita, voves sežaté a sklizené sobě pobrali a k užitku odvoziti dali...“

Tamtéž srov. pod lit. O 29b, nálezk zemského soudu z r. 1553: „... Vedle toho obesláni, kteréž se stalo od Vilíma z Valdštejna na Křištofa Jandorfora z Jandorfu, vyslavši Jangenhanza, strýce svého, s jinými lidmi svými na gruntu téhož Viléma, z týchž gruntův člověka sou vzali, toho tak vejtržně učiniti nemaje.“

²¹⁾ Srov. čl. 531, 533, 534 VZZ.

²²⁾ Srov. čl. 445, VZZ, AČ. V., str. 215.

týž pojem spadající mohla pak spočívat v zatopení gruntu nebo louky rybníkem, v „přesekání lesů“ a ve zmocnění se cizího poddaného nebo poddanských gruntů.²³⁾

Zdalo by se, že takováto pojmová šíře „pychu“ bude již konečná. Avšak ve VZZ nacházíme ještě další jednání, která byla za „pych“ pokládána nebo jako „pych“ trestána. Tak na př. i svévolné porušení práv spoluvlastníka, resp. ohrožení pokojného výkonu držby poddaných jednoho z feudálních spoluvlastníků poddanské obce, je trestáno jako „pych“;²⁴⁾ „pychem“ je nazýváno i svévolné odepření vydat (proti zaplacení škody) „zajmutou“ věc — dobytek při svévolném zájmu.²⁵⁾

Tato pojmová šíře „pychu“ byla v ZZ r. 1549 zúžena, a to tak, že určité druhy jednání byly podřazeny pod trestný čin označovaný jako „výtržnost“.²⁶⁾ Důvody tohoto zajímavého opatření, jež je důkazem dalšího pokroku v rozvoji právního myšlení, by zasluhovaly podrobnějšího objasnění. V podstatě pod pojmem „pychu“ zůstal delikt rušení práva myslivosti, práv spoluvlastníka a nevydání „zajmutého“ dobytka.²⁷⁾

Sám pojem „výtržnosti“ zahrnoval vedle majetkových deliktů i delikty proti osobě a zdraví člověka — poranění, i pouhý úmysl nebo pokus poranit nebo zabít. Z majetkových deliktů pak obsahuje „výtržnost“ způsobení škody na cizích pozemcích,²⁸⁾ dále pak podobně jako ve VZZ rušení vlastníka věci v jeho právu věc užívat, kromě ovšem onoho nejhrubšího případu rušení držby — odnětí vlastnictví vůbec, jež jak ve VZZ tak ve ZZ r. 1549 je zahrnut pod pojmem „moci“, což výslovně i čl. Q 20 zdůrazňuje. Pokud se týče rozdílu mezi delikty krádeže a loupeže na straně jedné a „výtržnosti“ a „pychu“ na straně druhé, stěží bychom mohli souhlasit s názorem, že základní rozdíl spočívá v tom, „... že při výtržnosti a pychu zlý úmysl pachatelův směřoval k vykonání škody, třeba by mohla vzniknouti i tím, že pachatel odňal věci movité na cizí nemovitosti se nalézající“.²⁹⁾ Způsobení škody nebylo

²³⁾ Viz čl. 444 VZZ, tamtéž, str. 213.

²⁴⁾ Viz čl. 447 VZZ, tamtéž, str. 215—216.

²⁵⁾ Viz čl. 477 VZZ, tamtéž, str. 230—231.

²⁶⁾ Srov. čl. C 17, Q 12, zvláště pak články Q 14—20, ZZ 1549, C. i b., t. IV., p. I., s. I, str. 323—324.

²⁷⁾ Srov. čl. Q 21—23, ZZ 1549, tamtéž, str. 325—327.

²⁸⁾ čl. Q 14, tamtéž, str. 323.

²⁹⁾ Rauscher, *O krádeži a loupeži*, Bratislava 1929, str. 16.

samoúčelné, ba spíše jen výsledkem úmyslu pachatele obohatit se, čímž se pak naprosto pojmy výtržnosti a krádeže od sebe neliší. To nám jasně dokazují uvedené příklady z pramenů. Jestliže se jeden feudál zmocnil statku, úrody poddaného feudála jiného, pak především jen z důvodu obohacení. Následek — způsobená škoda — nesmí být zaměňována za příčinu. Domnívám se však, že přesto „výtržnost“ jako majetkový delikt je rozdílná od krádeže či loupeže. Rozdíl spočívá pravděpodobně v tom, že rušení výkonu držby, tak jak je zprvu „pych“ a později i „výtržnost“ obsahovaly, nebylo možno zahrnout pod pojem krádeže či loupeže, od kterých se lišilo: od krádeže nepochybně násilným charakterem, od loupeže pak asi tím, že při „pychu“ nebo „výtržnosti“ byly převážně napadány výrobní prostředky, ať už základní či jiné — jako na př. tažná síla, od pojmu moci pak, které se svým násilným porušením práv vlastníka nejvíce podobalo, se lišilo především menší intenzitou nebezpečnosti. Proto bylo nutno označit ono jednání spočívající v rušení držby jako trestný čin odlišný. Nelze přitom opomenout ani důležitou skutečnost, že na rozdíl od krádeže a loupeže byli hlavními pachateli majetkových deliktů, zahrnutých pod „pych“ či „výtržnost“, feudálové sami (kromě porušení práva myslivosti — viz výše).

Mimo tuto pojmovou oblast majetkového deliktu, který směřuje proti feudálovu vlastnictví jako výrobnímu prostředku, nacházíme ještě další, který spočíval podle dnešní terminologie v podvodu, a jehož pachatel byl ve feudální právní terminologii označován jako „falešník“. Jednalo se o takové jednání, jímž pachatel zcizil majetkovým převodem uskutečněným vkladem v zemské desky majetek, ke kterému neměl vlastnické právo.³⁰⁾

Několikrát jsme již zdůraznili třídní zaměření ochrany, kterou poskytovalo právo feudálovu vlastnictví. Nelze však chápat věc vulgárně tak, jakoby snad jediným postižitelným pachatelem byli jen poddaní. Stejně ohrožení zájmů feudálního vlastníka znamenalo i jednání příslušníka vládnoucí třídy, bylo-li namířeno proti vlastnictví, právě tak jako zájmy vládnoucí třídy jako celku ohrožovalo jednání jejich jednotlivých příslušníků, jež bylo tak či onak nebezpečným feudálnímu státu. V zájmu zachování feudálního pořádku bylo třeba trestat takovéto nebezpečné excesy jednotlivých feudálů. Jinou otázkou je ovšem skutečnost, že

³⁰⁾ Viz čl. 439 VZZ, AČ. V., str. 210.

existovaly rozdíly v závažnosti uložených trestů a v jejich faktickém výkonu, a to nejen mezi feudály a poddanými, nýbrž i mezi šlechtou vyšší a nižší, šlechtou a měšťany.

* * *

Avšak trestně právní ochrana majetku feudála, přes svou důkladnost a šíři, se stává naprosto nedostatečnou tehdy, když útok na feudální vlastnictví je proveden revolučním způsobem — poddanskou vzpourou. Vznikají proto nové právní předpisy, které jsou otevřeně namířeny proti poddaným a mají pomáhat při likvidaci jejich třídního boje proti vykořisťovatelům. Počátky tohoto zákonodárství nalézáme v době pohusitské, v období stavovské monarchie, na konci 15. století. Jeho vznik a vývoj byl podmíněn husitským revolučním hnutím, které zvláště silně otráslu jedním z nejzákladnějších a nejchoulostivějších úseků společenských vztahů — vztahy mezi poddanými a vrchností.

Šlechta ve snaze udržet si stálý a zprvu v době po husitských válkách i hlavní zdroj zisků, poddanské platy a pracovní síly, žádá o vydání uprchlých poddaných a pokouší se zabránit jejich odchodu z gruntů, neboť tak jak tyto pustly a zůstávaly neosídleny, mizely zároveň i důchody feudálů, neboť jejich zajištění bylo konec konců hlavním posláním selských hospodářství.³¹⁾

Počet sněmovních usnesení o zběhlých poddaných a jejich stále se zostrující ráz nás neponechávají na pochybách, že tuto tendenci šlechty nelze redukovat na pouhou snahu o zabezpečení stálého zdroje příjmů a pracovních sil ohrožených v důsledku husitského hnutí. K tomuto momentu, nepochybně hlavnímu, přistupuje zřejmě ještě stále se stupňující vykořisťování poddaných, které má za následek růst jejich třídního odporu, jehož pasivním projevem je právě zbíhání. Tento vývoj dosáhl v 15. stol. svého vrcholu v r. 1497, kdy dochází dvěma výpověďmi krále Vladislava II. k přesné právní úpravě vydávání poddaných, kteří zběhli před r. 1479, a kdy je zároveň zakázáno jejich přijímání do měst bez výhostního listu.³²⁾

Šlechtě, získavší i když jen formálně tento zákonný předpis, k jakému její snahy od porážky husitství směřovaly, není dopráno, aby se těšila ze

³¹⁾ Srov. Lenin, *Spisy* 3, str. 158, IV. rus. vyd.

³²⁾ Viz AČ. V., str. 471, 481; k tomu srov. Krofta, *Dějiny selského stavu*, Praha 1919, str. 100—102.

svého vítězství. Neboť v těsné souvislosti s tím, jak vládnoucí třída dovršuje zákonodárnými akty osobní znevolení poddaných, přerůstá zároveň forma pasivního odporu těchto ve formu aktivního boje — v selské povstání.³³⁾

Jako výsledek zákonitého procesu se nám pak jeví skutečnost, že šlechta k ochraně samotných kořenů existence feudálního řádu — svého panství nad poddanými a svého vlastnictví k půdě — používá i feudálního trestního práva a vytváří si v podobě zákonů proti selským povstáním právní platformu k potlačování jakéhokoli projevu třídního odporu vykořisťovaných. A tak když se na samém konci 15. stol. objevil zcela nový druh ohrožení feudálního vlastnictví, který dosud české zemské právo neznalo a který se podstatně lišil od majetkových deliktů, jež jsme již dříve poznali, a kdy v důsledku selského povstání byl feudál násilím zbaven vlastnictví, vytvořila soudní praxe novou právní normu,³⁴⁾ sou-

³³⁾ Srov. na př. Všehrd, *Knihy devatery*, IV, 4, 16: „... Z kteréhožto bezpravie prvé v zemi neslýchaného mnoho zlého přicházie, tak že lidé, takového obtieženie nového a nemilostivého snášeti nemohúce, někdy z gruntův svých statky své opustiece, utiekajú a utekúce v zlodějstvie, v mordy, žhářstvie a v jiná zločinstva se dávají, a země tudy pustne a drahota skrze to a hlad v zemi přicházie, zlodějstva a mordové se rozmáhají. Jiní tímž obtieženiem prinuceni jsúce proti svým pánom se zdviáhajú a hory vojensky osazuji, dvory, dediny, statky, ženy i děti své opustiece. Jakož se nedávno na Moravě stalo, že Zábřežští pro obtieženie a roboty nezvyklé a nepovinné proti pánu svému jsú se pozdvihli a pána jsú porazili, zranili, zbili a skoro i zabili, tak že jest vždy od toho zbitie nevstáváje umfel. A nynie v Čechách, jakož se slyší, v kraji Prachenském při svatě Margretě lidé zápisní nebo královští některých vesnic, robot nezvyklých prvé a obtieženie znovu vymyšlených sněsti nemohúce, všickni jsú se zdvihli, vrch vojensky osadili, a co z toho vyjde a k jakému to konci bude přivedeno, kto věděti móż?...“ K tomu srov. Palacký, *Dějiny*, díl V., částka 1., Praha 1865, str. 390 a n.; Krofta, cit. dílo, str. 161 a n.

³⁴⁾ Tato norma vznikla jako obecný nález zemského soudu nad rytířem Daliborem z Kozojed r. 1497. Z několika málo pramenů, které nám podávají zprávu o událostech, jež vedly k odsouzení Dalibora (*Reliquiae tabularum terrae II*, str. 494 a 498; AČ. V., str. 194 a str. 514; Všehrd, *Knihy devatery*, IV, 4, 16; konečný nález zemského soudu z r. 1498 otištěný Palackým v *Dějínách*, vyd. 1856, V. č. 1, str. 392) vidíme, že 13. července 1496 se vzbouřili poddaní proti své vrchnosti Adamovi z Ploskovic, oblehli jej v tvrzi Ploskovic, tvrz dobyli a na Adamovi vynutili propuštění z poddanství spolu se závazkem, že je nebude proto pronásledovat. Po propuštění takto vynuceném se poddaní dobrovolně poddali Daliborovi, který přijal je i statek — panství Adamovo — Ploskovic ve svou moc a ochranu. Domněnka Hájkova (*Kronika česká*, list CCCCLVIII), že snad vzpoura vypukla pod návodem Daliborovým, je asi nesprávná. Kdyby byl skutečně podněcoval sedláky ke vzpouře, pak by tuto okolnost, Daliborovi zvláště

časníky označovanou jako „Daliborův nález.“³⁵⁾ Tento nález se pak stal podkladem zásadního usnesení přešpurského sněmu roku 1499 a odtud byl převzat jako jeden z nejdůležitějších právních předpisů do VZZ.³⁶⁾

Důležitost uvedeného soudního nálezu pro šlechtu je potvrzována i jeho umístěním ve VZZ, systematicky neuspořádaných, ve kterých jen zřídka nalézáme stopy zvláštního úmyslu kodifikátorů, což právě platí především o skupině čtyř článků (413—416), jež obklopují čl. 415. Všechny čtyři mají jedno společné: chrání nejdůležitější zájmy feudálů. Článek 413 zakotvuje zásadu volitelnosti českého krále, tedy jeden ze základních principů stavovského státu; čl. 414 stanoví povinnost stavů hájit stát před nepřátelským útokem; čl. 416 zakazuje útoky proti představitelům vládnoucí třídy pomocí letáků.

Dalším dokladem pro naše tvrzení je nepochybně i skutečnost, že čl. 415 stanoví obligatorně trest smrti. Důležitost tohoto zjištění je podtržena i tím, že VZZ obvykle trest výslovně neuvádějí a stanoví ho neurčitě, na př. formulí „... vedle zdanie panuov a vládyk z plného soudu...“.³⁷⁾ Jen v některých případech, kdy jde o trestné činy zvláště nebezpečné pro feudály, je trest výslovně stanoven.³⁸⁾

přitěžující, jistě neopomněl Adam zdůraznit v soudním řízení. Když byla vzpoura potlačena a Adam zproštěn svého závazku, žaloval tento Dalibora na zemském soudě že „... statek jeho, kterýž jemu od jeho lidí mocí vzat, tvrz Ploskvice, k sobě přijal v této mírné a pokojné zemi proti řádu a právu...“. Dalibor byl odsouzen k ztrátě hrdla a popraven (Hájek, tamtéž). K tomu srov. Palacký, cit. dílo, str. 392 a n., Tomek *Děje města Prahy*. X, str. 140—142; jinak viz literaturu uvedenou Ziebertem v *Bibliografii*, díl. III., str. 197, pod heslem „Dalibor z Kozojed“, č. 4332—4348.

³⁵⁾ Doklad o tom nalézáme v dopise Mik. Šlika českému sněmu z 26. září 1505: „... I račte VMt věděti, že jest ten Mathes Hisrle opovrhl řád a právo a z něho se vyvedl a dílu mého na zámku Lokti s svými pomocníky zrádně a nepravě dobýval, neohradivše on ani jeho pomocníci své cti proti mě. JVMi muože znáti, že takový člověk žádného práva užívati nemá; než tu víru k VMti mám, jakožto ku panuom spravedlivým, že se ráčíte k němu jmíti podlé pokuty a nálezu Daliborova...“ AČ. VI., str. 311—312.

³⁶⁾ VZZ čl. 415. Nalezli za právo: když by se lidé poddaní kterému pánu svému zprotivili, a statek jeho jemu odňali, a kdož by koli ty lidi vuobranu přijal a statek tak odjatý k sobě přijal a jej sobě osoboval, věda o tom; takový by učinil nešlechetně, nepravě, proti právu a proti Králi JMsti; hrdlo propadl jest, a statek tak ten odjatý má zase tomu navrácen býti komuž jest byl odjat. Jakož nález o tom v prvních Václava Hyndráka E. 5/ = 1497, AČ. V., str. 194.

³⁷⁾ VZZ čl. 425. AČ. V., str. 206.

³⁸⁾ Tamtéž, na př. čl. 413, 416, 417, 431, 434; srovn. též Solnař, cit. dílo.

Uvedený článek 415 VZZ má tedy všechny znaky majetkového deliktu, ovšem deliktu zvláštním způsobem kvalifikovaného. V nejširším slova smyslu můžeme říci, že chrání společenské feudální vztahy: z těchto pak bezprostředně je jako individuální objekt útoku chráněno feudální vlastnictví. Text článku v podstatě mluví o dvou různých způsobech jeho ohrožení: feudál může být zbaven vlastnictví v důsledku vzpoury poddaných, „když by se lidé poddaní, kterému pánu svému zprotivili a statek jeho jemu odňali...“, a další pak útok spočívá ve zmocnění se statku: „... a statek tak odjatý k sobě přijal a jej sobě osoboval.“ Tento druhý případ též zahrnuje obranu vzbouřených poddaných.

Přestože však v textu jsou tyto dva odlišné útoky uvedeny, je jen druhý způsob útoku výslovně postižen a prohlášen za trestný čin: „... takový by učinil nešlechtně, nepravě, proti právu a proti Králi JMsti...“, zatím co trestání „zprotivení“ sedláků bylo ve feudální praxi nepochybné.

Při tom je charakteristické, že jednání vzbouřenců není považováno se strany feudálů za delikt majetkový, což je ostatně i v souladu s právním vědomím poddaných, neboť považují půdu, na které sedí, za svou vlastní. S jejich hlediska se pak nestalo nic protiprávního, jestliže po vynuceném propuštění z poddanství se zase dobrovolně poddali — rozumí se i se svým majetkem a půdou, kterou drželi, feudálovi jinému. Toto jednání poddaných se ovšem nepochybně vymykalo všem právním představám feudálních soudců, kteří pro jeho označení našli termín „zprotivení“ — vzpoury. Naopak zase jednání toho, kdož by se za důležité podmínky úmyslu, obsažené ve slovech „... věda o tom...“³⁹⁾ zmocnil vlastnictví, jež bylo takto feudálovi odebráno, musilo být deliktem majetkovým.

Jako majetkový delikt se nejvíce přibližuje „Daliborův nález“ jinému případu již dříve vzpomenutého trestného útoku na majetek feudála, který je ve VZZ v čl. 408, nadepsaném „O cti ztracenie“ uveden jako první: „Kdož by komu statek bral v odpovědi nebo bez odpovědi, mocí a násilím, když práva jdú.“⁴⁰⁾ I tento druh jednání znamenal násilné rušení držby nemovitosti, jak o tom svědčí nejen latinský překlad DOUBRAVSKÉHO,⁴¹⁾ nýbrž i terminologická shoda s článkem 415. V obou případech je jako předmět útoku označován „statek“, při čemž není pochyb

³⁹⁾ Srov. Solnař, cit. dílo.

⁴⁰⁾ AČ. V., str. 185—186, srov. též sněmovní usnesení z r. 1499, tamtéž, str. 510.

⁴¹⁾ Srov. též Rauscher, cit. dílo.

o tom, že tento termín označuje feudální nemovitý majetek — panství. Zatím co však v „Daliborově nález“ využívá pachatel vědomě revoluční akce poddaných a poskytuje jim ochranu, nesahá jednání uvedené v čl. 408 za rámec trestné činnosti, jakou byla na př. krádež a loupež, i když je asi podstatně pro feudální společnost nebezpečnější.

Text zákona neurčuje společenské postavení pachatele, ale je zřejmé, že zákonodárci měli na mysli především šlechtice. A to nejen vzhledem k tomu, že jednání poddaných je v textu odděleno od jednání, jímž někdo „přijal“ nebo „osoboval“ si nějaký šlechtický statek, ale především vzhledem k historickému vzniku ustanovení. Ostatně nám dává za pravdu i další historický vývoj čl. 415 VZZ.

Již výše jsme podotkli, že obligatorním trestem byl trest smrti, prostá ztráta hrdla.⁴²⁾ Odcizený statek měl být vrácen původnímu vlastníku.

* * *

Zařazení t. zv. „Daliborova nález“ do VZZ bylo jen slabou předzvěstí jeho dalšího vývoje od kasuistické normy k abstraktní, od pouhého majetkového, i když kvalifikovaného, deliktu k trestání jakéhokoli jednání, které by mohlo ohrozit buď panství feudálů nad poddanými, nebo jejich vlastnictví, nebo oboje najednou. Tento vývoj můžeme sledovat až do r. 1627, do vydání Obnovených zřízení zemských.

Ze všech předbělohorských redakcí zemských zřízení chybí zmíněné ustanovení pouze v ZZ z r. 1530. Z toho ovšem nemůžeme vyvozovat zmírňující třídního boje poddaných u nás. Je spíše pravděpodobné, že článek nebyl zařazen do Zemských zřízení jen z technických důvodů, neboť celá kodifikace je neúplná, nehotová a celá řada předpisů do ní nebyla pojata.⁴³⁾

Následující redakce ZZ z r. 1549 však již opět původní článek 415 VZZ obsahuje (pod označením V 1), i když v značně rozšířené podobě.⁴⁴⁾

⁴²⁾ Kvalifikovaný trest smrti byl obvykle v zákoně přímo uveden. Srov. na př. čl. 416 VZZ, AČ. V., str. 194, který stanoví trest smrti čtvrcením.

⁴³⁾ Vysvětluje to doložka v závěru ZZ z r. 1530, viz C. i. b., t. IV., p. I, sec. 1, str. 90.

⁴⁴⁾ Tamtéž ZZ 1549 čl. V 1: „Když by se lidé poddaní pánu svému zprotivili a statek jemu jeho odjali v mírné a pokojné zemi buďto ti lidé dědiční, neb zápisní, a zástavní, by pak jemu statku neodjali, než jakž koli se proti pánu svému vzdvihli, chtějíce jemu škodu nebo něco zle učiniti: Takoví aby byli podle jich zasloužení (jak by uznáno bylo) skutečně trestáni, i s tím, kdož by jim k tomu radil a při od nich vedl. A kdož by koli ty lidi v obranu přijal a k nim přistoupil a je

V témže rozsahu a znění pak nalézáme článek i v poslední předbělohorské redakci zemských zřízení z r. 1564 pod označením K LII.⁴⁵⁾

Ze starého textu nebylo vypuštěno ani slovo kromě nyní již nepodstatného odkazu na desky, odkud byl nález vytažen. Důsledné označování pramenů, jež mělo r. 1500 pomoci šlechtě ve snaze o přijetí zákoníka, neboť dodávalo VZZ ráz pouhého shrnutí starého práva,⁴⁶⁾ bylo již nyní zbytečné. Přesto však obsah byl podstatně změněn, dosah ustanovení rozšířen a norma dostává abstraktní ráz.

Čl. V 1 již postihuje trestem dva druhy jednání — jednak „zprotivení se“ vrchnosti nebo jiné „vyzdvižení“ a jednak přijetí vzbouřenců v obranu (i vojenskou) nebo zmocnění se vyvlastněného majetku.

V prvním případě je nutno rozlišovat mezi termínem „zprotivení“ a „vyzdvižení“. V terminologii čl. V 1 znamená „zprotivení“ vzpouru poddaných, jež má za následek zbavení feudála vlastnictví, a je tedy nepochybně nebezpečnější než „vyzdvižení“, které má za následek pouze způsobení škody nebo jiných nepříjemností — „... škodu nebo zle“, přičemž těmito nepříjemnostmi může pak být i pouhá stížnost proti vrchnosti, která by jí způsobila zbytečná vydání a pod. Tento druhý případ jednání zřejmě při své menší intenzitě nejde většinou nad rámec právního uplatnění poddanských stížností, pokud ovšem nejde o t. zv. škodu, pravděpodobně majetkovou újmu, v textu nevysvětlenou. Ovšem již i poněkud ostřejší domáhání se svých práv, třebaže nedosahuje charakteru povstání, bylo již považováno za zprotivení. Tak na př. známý odpor Chodů proti zástavní vrchnosti Švamberků,⁴⁷⁾ který spočíval „ve vložení se v lesy“, v tom, že chtěli odejmout vrchnostenskému služebníku zbraň a že sám jejich pán Petr ze Švamberka se cítil ohrožen na životě, byl rozsudkem komorního soudu z 23. X. 1564 prohlášen za protivení: „... z těch příčin JMst arciknížecí na místě JMsti císařské pro takové jich Chodů nenáležitě předsevzetí a zúmyslné pánu jich proti zřízení zemskému se zprotivení... tyto osoby... v kázeň a trestání JMsti císařské

zastával, nebo pomáhal, nebo s nimi vojensky proti pánům jich táhl, anebo jaký toho původ byl, anebo statek odjatý aby k sobě přijal a jej sobě osoboval (věda o tom): ten a takový by učinil nešlechtně a nepravě proti své cti, proti právu, a proti králi JMti hrdlo propadl jest; a statek ten zase odjatý má navrácen býti tomu, komuž byl odjat.“

⁴⁵⁾ Tamtéž, ZZ 1564, čl. K LII.

⁴⁶⁾ Srov. Veselý, *Zústání prešpurské*, Praha, 1935, str. 32.

⁴⁷⁾ Srov. Roubík, *Zápas Chodů za svobodu*, Praha 1931, str. 51—115.

bráti... ráčí... A to pod skutečným trestáním.“⁴⁸⁾ Jak vidíme, i když se soudní výrok přímo na ustanovení čl. V 1, resp. K LII neodvolává, přece používá jejich terminologie.

Vedle přímého pachatele stihá čl. V 1 i návodce, t. j. toho, kdo by poddaným radil a ve sporu s vrchností je zastupoval — „při od nich vedl“. Při čemž vedení pře poddaných kvalifikovala soudní praxe jako zastávání se poddaných proti vrchnosti, kteréžto jednání je zahrnuto v druhé definici útoku na feudálový zájem, spočívající buď v obraně, účastenství, zastávání, pomoci nebo vojenském tažení proti vrchnosti, nebo ve zbavení feudála jeho vlastnictví. Tato skutečnost je zvláště zajímavá. Poddaní totiž tak ztráceli jakoukoli možnost získat profesionálního obhájce — řečníka, došlo-li ke sporu s vlastní vrchností. Bránil tomu nejen systém řečníků, kteří byli najímání bohatými feudály a museli chtět nechtět hájit pře jen s jejich souhlasem, jak o tom v jiné souvislosti výmluvně svědčí dokument ze čtyřicátých let 16. stol.⁴⁹⁾ a jak to názorně ukazuje výše vzpomenutá historie chodského sporu se Švamberky,⁵⁰⁾ ale feudální právo stíhalo dokonce řečníka, který by vzal na sebe zastupování poddaných proti vrchnosti, a to dokonce i v případě, kdy nebylo předem známo, zda se jedná skutečně o jejich vlastní vrchnost. Zajímavý doklad o tom nalézáme v rozhodnutí zemského soudu z r. 1549, kdy byl veden spor mezi měšťkou a šlechticem o poddanství. Když měšťka spor prohrála, byl její obhájce potrestán za zastávání se poddaných proti vrchnosti s odvoláním na zemská zřízení.⁵¹⁾

Vzbouření nebo jiného útoku proti vrchnosti kvalifikovaného v první části čl. V 1 se přirozeně mohli dopustiti poddaní jen proti své vlastní

⁴⁸⁾ Státní ústřední archiv (býv. archiv min. vnitra), v C 77 ad 12. 6. 1571.

⁴⁹⁾ Srov. „Přátelské snešení českých stavů r. 1547“ — Sixt z Ottersdorfu, ruk. Univ. knih., XVII b 1 fol. 126, otiskl též Tieftrunk, *Odpor stavů českých*, Praha 1872, v příloze.

⁵⁰⁾ Srov. Roubík, cit. dílo, str. 11.

⁵¹⁾ Srov. ruk. knih. Nár. musea (nyní Státní ústřední archiv) č. 181 — Nálezové zemského soudu — mezi Apolenou šenkýřkou a Zikmundem Chlumčanským z r. 1549 „... a poněvadž zřízení zemské to v sobě zavírá, že žádný poddaných lidí proti pánu jich fedrovati nemá a on Havel Šamsa toho jest se dopustil, i ji fedroval, a za ni pro škody uručil: z té příčiny, aby týž Havel Šamsa hned svou čest a víru nejvyššímu purkrabí pražskému slíbil a na Černou věž se postavil a odtud nevycházel ani pod žádným způsobem vymyšleným nevynikal...“ Srov. též ruk. Stát. ústř. archivu č. 190 pod heslem „Prokurátor pro fedrování lidí proti pánu do kázně vzat“.

Srov. též ruk. Univ. knih. XVII D 1, *Nálezové zemského soudu*, lit. F 29 b.

vrchnosti, ať již tato byla vlastníkem panství (poddaní „dědiční“), nebo jí bylo panství zastaveno (poddaní „zástavní“, případně byla-li zástava pojištěna zápisem do zemských desk, poddaní „zápisní“). Návodcem, pomocníkem, zastáncem či tím, kdož by si statek vrchnosti odjaty „osoboval“, pak mohl být kdokoli.

Zvláštní pozornost ještě si zaslouží skutečnost, že trest není v prvním případě obligatorně stanoven a že právě formulace „podle zasloužení jak by uznáno bylo“, v českém trestním právu tak oblíbená, otevírá dokořán dveře třídnímu zášti feudálních soudců. Tuto libovůli si ovšem nemůžeme představovat v podobě masového trestání poddaných smrtí.

To nemohla šlechta potřebovat a snad i proto nemohla trest smrti striktně stanovit. A to nejen snad z obavy před možností, že by přílišné represálie rozdmýchaly ještě více třídní boj, nýbrž spíše z prosté ekonomické úvahy, že sedláky potřebují především k zajištění svých zisků. S tohoto hlediska je neobyčejně výmluvná úvaha uherské šlechty, která po porážce Dožova povstání přikračuje ke krutým opatřením proti povstalcům.⁵²⁾ Podobné pojetí jistě nebylo cizí ani české šlechtě. Proto také naopak obligatorní stanovení trestu v případě druhém, kdy šlo o trestní činnost individuální, nečinilo zase žádné obtíže.

* * *

Vývoj zkoumané právní normy však nebyl skončen v 16. stol. V absolutistickém zákoníku Ferdinanda II., v Obnovených zřízeních zemských, znovu figuruje s menšími změnami ono ustanovení proti poddaným, jak jsme je poznali již v 16. stol.⁵³⁾

⁵²⁾ Usnesení uherského sněmu z r. 1514: „Quamquam omnes rustici, qui adversus dominos eorum naturales insurrexerunt, tanquam proditores, capitali poena essent plectendi: ne tamen tanti sanguinis effusio adhuc sequatur, et omnis rusticitas (sine qua nobilitas parum valet) deleatur...“ (Podtrženo mnou. K. M.) *Corpus iuris hungarici*, 1899, Markus D., str. 712.

⁵³⁾ *Obnovená zřízení zemská* r. 1627 vyd. Jirečkovo, Praha 1888, str. 524:

„O zprotivilých lidech poddaných.

S XIII. Kteří by se lidé poddaní, buďto dědiční, zástavní neb zápisní, pánu svému, chtějíce jemu něco zlého aneb jakoužkoli škodu učiniti, pozdvihli a zprotivili, a nadto všecken statek jemu odňali anebo zloupili a vyplundrovali: takoví podle zasloužení a provinění svého i s těmi, kteří by jim skutkem a radou k tomu nápomocni byli a s nimi srozumění měli, anebo věci jejich se ujali, skutečně trestání býti mají. Také jestliže by

Vládnoucí třídě, tak jak se feudalismus ve svém posledním období blíží zániku, je vítaný každý prostředek, kterým by mohla oddálit nadcházející konec svého panství. Jedním z takových prostředků, ne nepatrným, je pochopitelně i právo a v jeho oblasti vše, co je co nejbežprostředněji namířeno proti třídě vykořisťovaných a co nejvíce slouží třídě vykořisťovatelů. Tu pak je nám jasné, proč byl článek zařazen do OZZ. Vládnoucí třídou zůstala šlechta a změnila se jen forma vlády: stavovská monarchie byla vystřídána absolutismem, feudalismus však trval dále a základní zájmy vládnoucí třídy jsou vcelku totožné.

Obsah článku S XIII OZZ se proti dřívější době nezměnil. Zvýšila se však intenzita ochrany poskytovaná vlastnictví feudála a jeho panství nad poddanými, což bezprostředně souvisí s tím, že znevolňování dosáhlo právě za absolutismu svého vrcholu. Podobně jako v předcházejícím znění i OZZ podržují tradiční rozdělení obsahu na dvě části, z nichž první zahrnuje delikt selského povstání a druhá pak postihuje jiné trestné jednání namířené proti vrchnosti a spočívající v podpoře vzbouřenců a zmocnění se šlechtického statku — panství.

První druh jednání byl proti předcházející době rozšířen tím, že je kvalifikován další možný útok proti feudálnímu vlastnictví: „plundrování“ — zpusťování — drancování a „loupení“ statku. Zřejmě se při tom vycházelo z představy, že tyto majetkové delikty jsou nerozlučně spojeny se vzpourou — „zprotivením“ nebo „podzdvižením“, a že jen v tomto spojení je takové jednání postiženo čl. S XIII.⁵⁴⁾ V tomto rozšíření pak,

kdo takové poddané v ochranu přijal, k nim přistoupil a je zastával a posazoval, nebo s nimi poddanými vojensky proti pánům jich táhl, a buďto tím a takovým neb jiným způsobem jim k pozdvižení pomáhal a původcem byl, anebo statek pánu odjatý sobě přijal a jej sobě osoboval: ten Nám nebo budaucím králům a dědicům tohoto království statek svůj i hrdlo propadne. Však aby se předně z statku a jmění jeho, na čem by to koli záleželo, k tomu, jenž tak zlaupen a obrán jest, škody a autraty učiněné podle slušnosti nahradili, jako i nápodobně statek ten odňatý jemu, nebo po smrti dědicům a budoucím jeho zaste postaupen a navrácen byl.“ Podobně i *Obnovená zřízení zemská markrabství Moravského* z r. 1628, C. i. b., t. V, p. 3, str. 419, má čl. 597, jehož německý text je obsahově totožný s čl. S XIII. Český překlad obou článků se poněkud liší, neboť moravský překladatel se věrněji držel německého originálu — nadpis článku v českém OZZ, který zní v originále: „Von Widerwärtigen und Rebellischen Unterthanen“ je přeložen v čl. S XIII „O zprotivilých lidech poddaných“, zatím co čl. 597 moravských zřízení zní přesněji „O protivných a rebelujících poddaných“.

⁵⁴⁾ O tom svědčí zejména slova „... a nadto...“.

jak se domnívám, je právem možno vidět zřetelné zostření vůči poddaným, zostření, které zřejmě bylo vyvoláno obavou z revolučnosti selských mas. Obligatorní trest stejně jako dříve není stanoven a je ponechána stará formulace, kterou nezužuje ani požadavek, aby pachatel byl trestán nejen podle „zasloužení“, nýbrž i „provinění“.

V druhém případě trestné činnosti pak z jeho abstraktnější dikce vidíme, že i když nebyl v podstatě nijak změněn, měl zákonodárce na této části článku zvláštní zájem.⁵⁵⁾ To nám pak potvrzují i historická fakta, která ukazují na množství selských povstání v letech 1621 — 1627, při čemž tato byla vedena vesměs šlechtici emigranty a namířena jak proti nové katolické vrchnosti, tak i proti absolutistické vládě.⁵⁶⁾ Trestem zůstává trest smrti, ke kterému nově přistupuje konfiskace majetku pachatele ve prospěch královského fisku, při čemž nejprve měla být nahrazena způsobená škoda.

Obnovená zřízení zemská uzavřela vývoj původního nálezu zemského soudu z r. 1497. Čl. S XIII si však svůj význam nepostradatelné právní normy udržel až do konce feudalismu. Ještě v robotních patentech vydávaných v první polovině 18. stol. se panovník výslovně odvolává na zmíněný čl. OZZ.⁵⁷⁾

Závěrem je tedy možno shrnout naše zkoumání. Na rozhraní 15. a 16. stol. vzniká v souvislosti s přerůstáním pasivních forem třídního boje poddaných v otevřená povstání právní norma, která stíhá nový druh majetkového deliktu dosud neznámého — zmocnění se statku, který byl feudálnímu vlastníku odňat vzbouřenými poddanými. Souvislost s třídním bojem poddaných, která poznamenala vznik právní normy, určila i směr

⁵⁵⁾ Srov. zejména vloženou větu, která připouští extensivní výklad: „... a buďto tím a takovým neb jiným způsobem jim k podzdvížení pomáhal...“. Nově se také objevuje termín „posazoval“ — t. j. štvál, popouzel, bouřil.

⁵⁶⁾ Srov. Krofta, *Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě*, Praha 1919, str. 93 a násl.

⁵⁷⁾ Srov. *Robotní patent* z r. 1717: „... Primo, srocení a puntování poddaných obcí a sedlákův v Obnoveném Zřízení našem Zemským pod lit. S 13 výsoce zapověděné jsou, a do stavu obecného dobrého neboližto in status publicum čelí...“ AČ. XXIV, str. 91.

Srov. *Robotní patent* z r. 1737: „... předně, bez toho vše spolčení, srocení, puntování a pozdvížení poddaných obcí a lidu selského, krásně by spravedlivé stížnosti měli, vždy všeobecného prospěchu a pokoji napříč čelí; protož také v našem Obnoveném Královským Zřízení Českým Zemským pod literou S XIII... nanejvýš se zapovídá...“ AČ. XXIV, str. 178.

jejího vývoje: Z původně individuálního soudního nálezu se postupně stává obecná právní norma jak proti jakékoli formě třídního odporu poddaných, tak i proti každému, kdo by se ho nějakým způsobem účastnil a ohrozil tak zájem vládnoucí třídy.

Zákonitý vznik a vývoj normy feudálního trestního práva proti poddaným, jejich stále se zostřující charakter a bezprostřední souvislost tohoto vývoje s procesem znevolňování poddaných nám ukazují na aktuální význam důkladného a podrobného zkoumání feudálního práva vůbec a trestního zvláště.

РЕЗЮМЕ

Чешское феодальное право в период сословной монархии было в руках господствующего класса острым орудием укрепления и охраны феодального порядка. Наряду с охраной общественного и государственного устройства, государственного аппарата и его высших представителей, феодалы весьма заинтересованы были в охране самих основ феодального порядка — в охране феодальной собственности. Охрана, предоставляемая чешским уголовным земским правом как движимой так и недвижимой собственности феодала, оказалась недостаточной в 1496 году, когда в Чехии имело место восстание крепостных против Адама из Плосковиц и когда в результате этого революционного действия феодал одновременно лишился собственности.

Существовавшая до того времени система уголовно-правовой охраны феодальной собственности была в 1497 году дополнена, готовой всегда к услугам практикой, новой правовой нормой, которую современники называли „Решением Далибора“. Это решение, собственно говоря, является приговором земского суда, вынесенным над мелким дворянином-помещиком Далибором из Козоед, который воспользовался восстанием крепостных для того, чтобы захватить плосковицкое имение и который принял восставших под свою охрану. Эта правовая норма в 1500 году была включена в первый свод земского права — в так наз. Vladislavská zřízení zemská — в качестве одного из важнейших постановлений. Связь с классовой борьбой крепостных, которая охарактеризовала возникновение этой правовой нормы, предопределила и ее дальнейшее развитие: из первоначально индивидуального судебного решения эта норма становится общей правовой нормой, направленной как против любой формы классового сопротивления крепостных, так и против каждого лица, которое каким-либо способом приняло бы участие в таком сопротивлении и поставило бы интересы господствующего класса под угрозу. Это развитие завершилось в так наз. Obnoveném zřízení zemském (Возобновленном земском

уложении) в 1627 году, но еще в течение почти всего периода абсолютизма эта правовая норма сохранила свое значение. Крепостнические патенты, изданные государем в 18 столетии, прямо ссылаются на эту норму при запрещении какого бы то ни было сопротивления крепостных против властей.

С чешского языка перевел С. Захаров

ZUSAMMENFASSUNG.

Das böhmische Feudalrecht war in der Zeit der Ständemonarchie in den Händen der regierenden Klasse eine scharfe Waffe zum Schutz und zur Festigung der feudalen Ordnung. Neben dem Schutz der gesellschaftlichen und staatlichen Organisation, des Staatsapparates und seiner höchsten Repräsentanten, hatte der Adel grosses Interesse am Schutz der Grundlage des Feudalismus — dem feudalen Eigentum. Der Schutz den das böhmische Landrecht dem beweglichen und unbeweglichen Eigentum der Feudalen gab, zeigte sich im Jahre 1496 als es in Böhmen zu einem Aufstand der Untertanen des Adams von Ploskovic kam und dieser infolge der revolutionären Aktion seines Eigentums enthoben wurde, als ungenügend.

Das bisherige System des strafrechtlichen Schutzes des Feudaleigentums wurde im Jahre 1497 durch die Gerichtspraxis um eine neue Rechtsnorm ergänzt, die von den Zeitgenossen als „Dalibor-Entscheidung“ bezeichnet wurde. Diese Entscheidung ist eigentlich der Urteilspruch des Landesgerichtes über den adeligen Ritter Dalibor von Kozojed, welcher den Aufstand der Untertanen dazu ausnützte, sich der Ploskowitzer Herrschaft zu bemächtigen und die Aufständigen unter seinen Schutz zu nehmen. Diese Rechtsnorm wurde im Jahre 1500 in das erste Landesgesetzbuch — die Landesordnung des König Wladislaus — als eine der wichtigsten Bestimmungen eingeschlossen. Der Zusammenhang mit dem Klassenkampf der Untertanen, welcher den Ursprung dieser Rechtsnorm kennzeichnete, bestimmte im voraus ihre weitere Entwicklung.

Aus der ursprünglich individuellen Gerichtsentscheidung entsteht eine allgemein gültige Rechtsnorm, die einerseits gegen jede Form des Klassenwiderstandes der Untertanen und anderseits gegen jeden, der sich an diesem Widerstand in irgend welcher Art beteiligt und so die Interessen der regierenden Klasse verletzt, gerichtet ist. Diese Entwicklung fand in der Vererneuerten Landesordnung aus dem Jahre 1627 ihren Höhepunkt, und behielt fast bis zum Ende des Absolutismus ihre Bedeutung. Die Robotpatente, welche im XVIII. Jahrhundert herausgegeben wurden, berufen sich beim Verbot eines jeden Widerstandes der Untertanen gegen die Herrschaft ausdrücklich auf die „Dalibor-Entscheidung“.

Übersetzt von K. Litsch

Vědecké publikace Karlovy university — serie IURIDICA

Acta Universitatis Carolinae 1954

- č. 6 Iuridica — E. Kučera: *K některým otázkám autonomie a postavení Slovenska v rámci Československé republiky*
39 str., 6,46 Kčs
- č. 10 Iuridica — J. Boguszak: *Stát, právo a právní instituce v soustavě společenské nadstavby*
72 str., 11,— Kčs

Acta Universitatis Carolinae 1955

- č. 1 Iuridica — R. Foustka: *Petra Chelčického názory na stát a právo*
71 str., 8,90 Kčs

Obsah:

<i>P. Levit</i> , Administrativně právní postavení správy národního podniku průmyslového	81
<i>I. Tomsová</i> , Realisace administrativně právních norem	107
<i>Ž. Češka</i> , Připojení se k návrhu na rozvod manželství	127
<i>K. Malý</i> , Vznik trestně právních ustanovení zemských zřízení o poddanských vzpourách	139

Содержание:

<i>П. Левит</i> , Административно-правовое положение управления промышленного национального предприятия	81
<i>И. Томсова</i> , Реализация административно-правовых норм	107
<i>З. Чешка</i> , Присоединение к заявлению на расторжение брака	127
<i>К. Малый</i> , Возникновение уголовно-правовых постановлений Земских зřízení о восстаниях крепостных	139

Inhalt:

<i>P. Levit</i> , Die administrativrechtliche Stellung der Verwaltung des volkseigenen Industriebetriebes	81
<i>I. Tomsová</i> , Die Realisation der Verwaltungsnormen	107
<i>Ž. Češka</i> , Der Anschluß an den Ehescheidungsantrag	127
<i>K. Malý</i> , Der Ursprung der strafrechtlichen Bestimmungen über die Aufstände der Untertanen in den Landesordnungen	139

KARLOVA UNIVERSITA V PRAZE

časopis: Universitas Carolina 1956

Vědecký redaktor: prof. dr R. Foustka

Redakční rada: doc. dr D. Benešová, prof. dr B. Fott, dr Z. Hornof, prof. dr J. Janko,
prof. dr V. Jedlička, doc. dr J. Konta, doc. dr P. Levit, prof. dr E. Polák, doc.
dr J. Polišenský, prof. dr B. Trnka, dr L. Valenta

Povoleno: MK — hl. správa vyd. č. j. 4450 SV 5-21-12-54 v Praze dne 21. XII. 1954.

Vytiskla Práce, n. p. v Praze ze sazby. Daň z obratu 3 %.

Administrace: Rektorát Karlovy university, Praha I, Pařížská ul. 27

Cena Kčs 13,—

A-15773